

de Kanttekening

APRIL 2024 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

Vrij, moedig & inclusief

Is Israël schuldig aan genocide? Deze VN-rapporteur denkt van wel

Erasmus en Spinoza gaan over
respect voor andermans opvattingen

Dk-panel: zou jij vechten
voor onze vrijheid?

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

April 2024
Jaargang 7 - nr. 74

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Mariska Jansen, Ewoud Butter,
Tayfun Balcik en Ewout Klei
(magazine)

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Ewout Klei, Tayfun Balcik,
Anne-Rose Hermer, Thomas
von der Dunk, Mariska Jansen,
Mehmet Cerit, Majorie van Leijen,
Lody van de Kamp, Abdelkader
Benali, Shawintala Banwarie, Emine
Öncü, Ahlam Benali, Fatima Ballah,
Tineke Bennema, Marieke Lucas

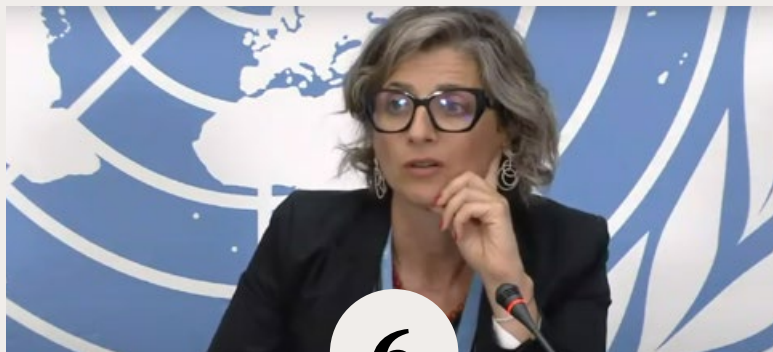
BEELD COVER
VN-Rapporteur, Francesca Albanese
spreekt tijdens een persconferentie
tijdens een zitting van de
VN-Mensenrechtenraad in Genève,
27 maart 2024.
Beeld: Fabrice COFFRINI / AFP

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

IMAA Accountancy & Advies B.V

6

Is Israël schuldig aan genocide? Deze VN-rapporteur denkt van wel

● OP DE COVER

9

Stil protest

● SAMENLEVING

● OP DE COVER

6 Is Israël schuldig aan genocide?
Deze VN-rapporteur denkt van wel

● SAMENLEVING

9 Stil protest

10 Waarom er geen Giro555-actie
is voor Gaza

12 Zou jij vechten voor onze vrijheid?
Dit zegt ons panel

15 De bipolaire moslim -
Abdelkader Benali

16 'Er is weinig bekend over
autisme bij vrouwen van kleur'

18 Dat armoede een kleur heeft
doet pijn

20 Witte directieleden snappen
cultuursensitieve zorg niet

22 Weinig mensen op de been
tegen racisme

● NIEUW IN NEDERLAND

24 'Ik ga niet meer klagen
over het weer'

16

Er is weinig bekend over autisme bij vrouwen van kleur

● SAMENLEVING

Vluchten is je hoop najagen

● WERELD

26

40

André Hazes in het Turks, dit is muziek die verbindt

● KUNST & CULTUUR

● WERELD

- 26 'Vluchten is je hoop najagen'
- 28 Welke rol speelt Iran nu eigenlijk in het Midden-Oosten?
- 31 Brood en rozen - Fatima Ballah
- 32 Dit is wat de Koerden te wachten staat als de VS uit Syrië vertrekken

● COLUMN

- 34 Sinds zondag weet ik: Jodenhaat bestaat nog steeds - Lody van de Kamp
- 35 Uitnodigen van Herzog was een fout - Thomas von der Dunk

● INTERVIEW

- 36 Abbie Chalgoum: 'Voor de buitenwereld was ik die knuffelmarokkaan'
- OPINIE
- 38 Weemoed naar de Rif
  - 39 In Gaza gelden onze universele waarden niet - Tineke Bennema

● KUNST & CULTUUR

- 40 André Hazes in het Turks, dit is muziek die verbindt
- 42 Mouna Laroussi: 'Thuis was ik de grappenmaker'
- 44 Aan de iftar-tafel verdwijnen vooroordelen

● ZINGEVING

- 46 Erasmus en Spinoza gaan over respect voor andermans opvattingen

In het kort.

Rotterdammer gaat viraal met Feyenoord-jalaba

BEELD: INSTAGRAM

Feyenoord mag dan minder landstitels dan Ajax hebben, de 'jalaba-primeur' gaat wel naar Rotterdam. 'Bro dit is geweldig man', zeggen Marokkaans-Nederlandse Feyenoordsupporters over de jalaba die Kevin tijdens een bezoek aan Marokko heeft laten maken. Zo meldt *Open Rotterdam*.

Op Instagram schittert Kevin met zijn kekke jalaba-tenue uit Marokko, die in het klassieke rood en wit van Feyenoord losjes en frivool boven zijn witte sneakers hangt. Het logo van de club maakt de outfit helemaal compleet. 'Coming soon', staat er nog bij met een lekker deuntje op de achtergrond.

De beelden gingen viraal. 'Iedereen wil 'm nu hebben, dit had ik niet verwacht', zegt Kevin tegen *Open Rotterdam* en vervolgt: 'Ik zag in Marokko al die mensen in de jalaba's lopen en ik wilde er ook een. Het zag er wel echt relaxed uit. Dus ik dacht ik laat er een maken van Feyenoord, dan kan ik er ook lekker mee naar de Kuip', vertelt hij.

Op sociale media krijgt hij veel lof. 'Wanneer je om 17:00 bij de Kuip moet zijn en om 19:00 bij de moskee', reageert iemand gekscherend onder de Instagrampost. 'Deze heb ik nodig voor de ramadan', zegt een ander. Niet iedereen is even enthousiast. Zo zijn er voorspelbare, islamofobe en seksistische reacties, 'Die moslimmannen dragen jurken... verwijfde kerels', zegt een reaguurder op Facebook, maar hij lijkt in de minderheid.

Volgens Kevin is het een uit de hand gelopen grap. 'Die meneer (in Marokko) daar had een supermooie, speciaal voor mij gemaakt in het wit en rood en ik had toevallig mijn oude Feyenoord shirtje bij. Daar hebben we het logo van gebruikt.' •

Waarom is de hoofddoek bij ambtenaren een discussiepunt?

In navolging van Arnhem, Den Haag, Tilburg en Utrecht staat de gemeente Amsterdam nu toe dat boa's een hoofddoek dragen. Het onderwerp is een heet hangijzer dat raakt aan discussies over secularisme, neutraliteit en islamofobie.

Met het besluit om de hoofddoek bij buitengewone opsporingsambtenaren (boa's) toe te staan geeft het Amsterdamse College van B&W – na tweeënhalf jaar – uitvoering van een motie van Denk, die door de gemeenteraad van Amsterdam werd gesteund.

Sheher Khan, de fractievoorzitter van Denk in Amsterdam, zei tegen *de Kanttekening* dat hij hoopte dat de politie in de toekomst ook religieuze symbolen toestaat. Een besluit waar de gemeente niet over gaat, maar de minister van Justitie. 'Ik hoop dat de publieke opinie gaat schuiven.' Maar ondanks het succes van DENK in Amsterdam zijn de meningen in Nederland hierover verdeeld.

Socioloog Hans de Vries is voor een neutrale publieke ruimte als principiële secularist, en daarom tegen de hoofddoek bij boas. Hij was van 2012 tot 2022 voorzitter van de Atheïstisch Seculiere Partij (ASP), een politieke partij die een strikt seculiere samenleving voorstond en enkele keren – tevergeefs – geprobeerd heeft om in de gemeenteraad van Deventer verkozen te worden. 'Wij waren als ASP heel duidelijk', vertelt De Vries hierover. 'We stonden voor het seculiere, verlichte standpunt. Hiermee zijn we de politiek ingegaan.'

(BEELD: PIVABAY)

Onze standpunten werden door andere seculiere partijen wel verdedigd, maar niet zo expliciet en vaak ook niet zo consequent.'

Maar waarom is De Vries tegen de hoofddoek bij boas? 'In Nederland zijn staat en kerk gescheiden', legt hij uit. 'Als je werkt bij de politie, de brandweer of de rechtbank dan behoort je religieus neutraal te zijn. Het begrip 'uniform' zegt het eigenlijk al. Dat is uniform, geldt voor iedereen. Religieuze uitingen – zoals een hoofddoek, een tulband, een keppeltje of een kruisje – brengen deze neutraliteit in gevaar. Het is religieuze propaganda, religieuze colportage.' •

Nederland vangt gemiddeld minder asielzoekers op dan andere EU-landen

In tegenstelling tot de beeldvorming over 'grote aantallen' asielzoekers, blijkt Nederland onder het Europees gemiddelde te zitten. In absolute aantallen is de instroom van mensen die bescherming zoeken in Nederland wel omhoog gegaan. Zo meldt *Trouw*.

Toch blijkt Nederland in Europees verband niet meer zo populair onder asielzoekers. Terwijl in 2022 de asielaanvragen nog rond het gemiddelde schommelden, is dit cijfer (2221 asielaanvragen per miljoen inwoners) vorig jaar onder het Europese gemiddelde gezakt en staat Nederland op de vijftiende plek. Cyprus, Oostenrijk en Griekenland vangen de meeste asielzoekers op per hoofd van de bevolking.

Dat betekent echter niet dat er daadwerkelijk minder asielzoekers zijn binnengekomen. Voor het eerst sinds 2016 (het jaar dat de EU een vluchtelingendeal sloot met Turkije) zochten meer dan een miljoen asielzoekers bescherming in Europa, in totaal een toename van 18 procent (1,14 miljoen aanvragen). Hierdoor vangt Nederland in absolute

DE AMSTERDAMSE ASIELBOOT (BEELD: YOUTUBE)

aantallen meer asielzoekers op, maar in verhouding dus minder dan voorgaande jaren.

De EU probeert, tevergeefs en onder protest van mensenrechtenorganisaties, de asielmigratie te beperken via deals met landen aan de randen van Europa, zoals Tunesië waar een dictator aan de macht is. •

Ramadan als baken

MEHMET CERIT

Hoofdredacteur / Directeur.

Elke dag staan we als redactie voor een uitdaging: het kiezen van een onderwerp dat er echt toe doet voor jullie, onze lezers. In deze tijden, waarin het lijkt alsof de wereld één grote brandhaard is, worstelen we met onze missie om het nieuws óók vanuit een positieve hoek te belichten.

Maar met 183 conflicten wereldwijd, het hoogste aantal in dertig jaar, en 459 gewapende groeperingen die bijna 200 miljoen mensen beïnvloeden, lijkt het bijna onmogelijk om aan deze missie vast te houden. En vergeet niet, de ontwikkelingen in Nederland zijn niet veel rooskleuiger. De tegenstellingen worden breder en dieper, constructieve oplossingen blijven uit. Denk bijvoorbeeld

‘De ramadan, de islamitische vastenmaand, is meer dan ooit een belangrijk baken’

aan het radicaalrechtse kabinet dat nu in de maak is en de polarisatie als gevolg van de oorlogen in Gaza en Oekraïne. Aan de wooncrisis, de zorgcrisis en de migratiecrisis, die onze samenleving onder druk zetten. Deze situatie stelt ons

‘Een significant deel van de Nederlandse samenleving wil geen moslims en vluchtelingen’

voor een dilemma: hoe blijven we trouw aan onze positieve insteek te midden van zoveel leed?

Gelukkig zijn er lichtpuntjes. De ramadan, de islamitische vastenmaand, is meer dan ooit een belangrijk baken.

Van mijn ouders en inspiratiebronnen heb ik geleerd altijd aan de kant van de oplossingen te staan. Eerst als mens en daarna als moslim moeten we een boegbeeld van veiligheid en rust zijn – altijd, maar in de vastenmaand een beetje extra. Mensen uit de buurt moeten ons om hulp kunnen vragen. Als moslimgemeenschap moeten we klaar staan voor onze burens en de wijk. Dat is de essentie van de islam en moslimzijn. Een belangrijke overlevering van de profeet is: *‘Een persoon die met een volle maag gaat slapen terwijl zijn burens honger leiden, is geen (echte) gelovige’*. Een andere belangrijke overlevering over burens is: *‘Degene wiens burens niet veilig zijn voor het kwaad, zal het paradijs niet betreden’*.

Maar roeien we met deze houding niet tegen de maatschappelijke

stroom in? Een significant deel van de Nederlandse samenleving wil geen moslims en vluchtelingen, zo bleek uit de verkiezingsuitslag van november.

Toch wil ik het deze maand juist over goede en mooie initiatieven hebben, initiatieven die uit de ramadan voortvloeien. Deze vastenmaand betekent een periode van bezinning en saamhorigheid. Een moment om stil te staan bij de grote vragen van het leven. Wie ben ik? Waar ga ik naartoe? Ben ik goed bezig? Wat vinden mijn geliefden en mijn omgeving van mij? De essentie van het leven is hoe je je verhoudt tot de ander. We zijn ten diepste met elkaar verbonden.

Deze ramadan dwaalden mijn gedachten steeds af naar mijn ouders in Turkije. Ik zie aan mijn vrouw hoe gelukkig zij is als ze samen met haar vader en moeder het vasten verbreekt. Mijn eigen ouders in Turkije kan ik sinds de zogenaamde ‘coup poging’ niet meer zien. En ik mis – vooral tijdens de ramadan – de nabijheid van mijn ouders. Dat raakt me.

Maandag (25 maart 2024) was ik uitgenodigd voor een landelijke bijeenkomst in Nijmegen. Daar hoorde ik dat Hizmet-sympathisanten dit jaar in heel Nederland maar liefst driehonderd iftars hebben georganiseerd en nog gepland hebben.

Zulke bijeenkomsten worden uit eigen middelen gefinancierd en kosten veel tijd. Koken voor honderden bezoekers, een locatie regelen, enzovoort. Het is geweldig dat dit gebeurt. Het geeft mij hoop voor de toekomst.

Natuurlijk zijn er ook andere

islamitische organisaties die zich belangeloos voor de ander inzetten. Honderden moskeeën en andere organisaties zetten zich deze heilige maand in voor de daklozen, hun burens en hun omgeving. Ik denk dat de ramadan nu al een succes is, door duizenden Nederlanders – met verschillende religieuze en etnische achtergronden, van verschillende klassen, opleidingsniveaus en generaties – bij elkaar te brengen en te ver-

‘En ik mis – vooral tijdens de ramadan – de nabijheid van mijn ouders’

broederen.

Kortom, deze maand herinnert ons eraan dat er ruimte is voor optimisme, verbinding en dialoog. Ondanks alle oorlogen, ondanks alle onderlinge verschillen. Ramadan leert ons een les in medemenselijkheid en samenleven. Dat is iets wat we juist nu, anno 2024, niet mogen vergeten. Voor Nederlandse moslims ligt onze toekomst hier in Nederland, niet in Turkije, Marokko of elders. Wij moeten investeren in een samenleving die ruimte biedt voor iedereen. En niet alleen tijdens de ramadan. Over ruim een maand is het tijd voor de vrijheidsmaaltijden, als we mogen vieren dat Nederland 79 jaar vrij is. Ik kijk ernaar uit. ●

Op de cover.

Is Israël schuldig aan genocide? D

Maakt Israël zich in Gaza schuldig aan genocide? Francesca P. Albanese, de speciale rapporteur van de Verenigde Naties over de bezette Palestijnse gebieden, gelooft van wel: 'Er zijn veel bewijzen dat Israël de intentie heeft het Palestijnse volk en hun levensgebied te verwoesten.'

FRANCESCA ALBANESE. BRON: YOUTUBE

● EWOUT KLEI

De Italiaanse mensenrechtenadvocate Francesca P. Albanese is zeer betrokken bij de Palestijnen. Ze is een van de oprichters van de *Global Network on the Question of Palestine*, en publiceerde samen met de Nederlandse advocaat Lex Takkenberg het boek *Palestinian Refugees in International Law*. 'Mijn VN-mandaat heeft alleen betrekking op de bezette gebieden, die in 1967 door Israël werden veroverd tijdens de Zesdaagse Oorlog', vertelt Albanese.

'Genocide, apartheid, kolonialisme, het is onderdeel van hetzelfde systeem'

'Gelijk na deze oorlog eisten de VN dat Israël zich moest terugtrekken uit deze gebieden, maar dat heeft Israël nooit gedaan. Het is een militaire bezetting. Palestijnen hebben geen basale rechten, geen burger-

rechten en geen politieke rechten. De Palestijnse Autoriteit, die op de Westbank 'regeert', is geen echte staat. Het is meer een groep gemeenteraden.'

'Het Palestijnse territorium is

Deze VN-rapporteur denkt van wel

gefragmenteerd', vertelt ze verder. 'Wat voor Israël heel functioneel is om het hele gebied te kunnen controleren. Maar het meest kwalijke zijn de gedwongen verplaatsingen van Palestijnse burgers, al decennialang. Denk aan de bouw van illegale nederzettingen op de Westbank en het onteigenen van

dat is nu niet mogelijk. Toch geloof ik, en dat heb ik ook geschreven in mijn rapport voor de VN-Veiligheidsraad, dat er veel bewijzen zijn voor Israël's intentie om het Palestijnse volk en hun levensgebied te verwoesten. En dat dit veel lichamelijke en mentale schade veroorzaakt.'

uitkomst hiervan, de piek. Genocide, apartheid, kolonialisme, het is onderdeel van hetzelfde systeem.'

De beroemde Poolse jurist Raphaël Lemkin ontwikkelde in 1944 het juridische genocidebegrip, waarbij hij keek naar de Armeense Genocide en de Holocaust. Is wat Israël nu doet met de Palestijnen daarmee te vergelijken?

'Bij genocide draait het om verschillende aspecten, die in artikel 2 van de Genocide Conventie worden genoemd. Het gaat niet alleen om de daad maar ook om de intentie om mensen op grote schaal te vermoorden, met als doel een nationale, etnische, nationale of religieuze groep geheel of gedeeltelijk te vernietigen. Het is belangrijk om op te merken dat de nazi's die in 1946 in Neurenberg werden berecht nooit veroordeeld zijn voor genocide, omdat de Genocide Conventie twee jaar later werd opgesteld. Ze werden veroordeeld voor misdaden tegen de menselijkheid. Maar natuurlijk was de Holocaust genocide.'

De Genocide Conventie geeft een minder compleet beeld van genocide dan Lemkin in zijn werk. Hij begreep dat je het fenomeen niet los kan zien van vestigingskolonialisme. Het vernietigen van groepen, het overnemen van huizen en bezittingen van mensen,

hun land. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan de *Native Americans*, die door de witte kolonisten zijn verjaagd naar 'reservaten', of aan de Aborigines in Australië.'

Heeft Israël de intentie om het Palestijnse volk – deels of het geheel – te vermoorden?

'Die is er al vanaf het begin. Een Palestijnse website, *Love for Palestine*, documenteert alle genocidale uitspraken van Israëlische leiders. Er zijn ongelooflijk veel van dit soort uitspraken. Tegelijkertijd zijn alleen deze uitspraken, die de intentie onthullen, niet genoeg om over genocide te spreken. Er moeten ook daden zijn die wijzen op het uitroeien van een bevolking.'

Albanese denkt dat deze daden er wel zijn. Ze onderbouwt dit met de cijfers van Hamas. 'Israël valt burgers aan. Gaza wordt collectief gestraft voor de gebeurtenissen van 7 oktober. Daarom zijn er meer dan 30.000 mensen gedood, waarvan 70 procent vrouwen en kinderen. Er liggen bovendien nog 12.000 mensen onder het puin, waarvan er velen zijn overleden. Die doden zijn nog niet meegeteld. Het is ongelooflijk. Maar deze cijfers worden door Israël betwist.'

Israël beroept zich op het recht om zichzelf te verdedigen. Wat vindt u daarvan?

'Gaza wordt collectief gestraft voor de gebeurtenissen van 7 oktober'

huizen in Oost-Jeruzalem. Dit gaat in tegen de bepalingen van de Conventie van Genève. Je mag immers geen burgers verplaatsen naar bezette gebieden, evenmin mag je de inheemse bevolking uit bezet gebied verjagen.'

'En nu valt Israël Palestijnse burgers aan. Het is een misdaad tegen de menselijkheid. Er zijn ook andere misdaden tegen de menselijkheid waar Israël schuldig aan is, zoals arbitraire detentie van verdachten, oneerlijke processen en het martelen van gevangenen.'

Maar hoe zit het met genocide, waar Israël nu van wordt beschuldigd? Is Israël hier schuldig aan?

'Ik denk het wel. Het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, dat de genocidezaak behandelt, heeft nog geen conclusies getrokken. Wel heeft het Hof Israël opgeroepen effectieve maatregelen te nemen opdat humanitaire hulp doorgang kan vinden. Om te bewijzen of Israël zich aan genocide schuldig maakt of niet is toegankelijk tot het gebied nodig. Maar

En hoe zit het met apartheid? Het opdelen van de Westbank in kleine stukjes, dat lijkt heel erg op hoe Zuid-Afrika ten tijde van de apartheid zwarte gebieden verdeelde in zogenaamde thuislanden.

'Kolonialisme en apartheid kunnen op een verschillende manier worden uitgewerkt. Zuid-Afrika was zo'n driehonderd jaar lang een kolonie, toen kwam de apartheid, dat in veel opzichten een continuering van het kolonialisme was. Het bijzondere van Zuid-Afrika was dat het systeem van raciale segregatie was gelegaliseerd. De rechten van zwarte mensen werden ontkend, ze moesten op aparte bankjes plaatsnemen, mochten bepaalde restaurants niet binnen, enzovoort.'

'Tegelijkertijd is er, bij alle vormen van apartheid, een gemeenschappelijk element. Het gaat om *settler colonialism* (vestigingskolonialisme), waarbij inheemse mensen worden weggestuurd en hun land wordt afgepakt door kolonisten die zich in dit land vestigen. Je kunt genocide niet los zien van *settler colonialism*. Het is de logische

'Ik ontken deze misdaad niet. Maar het was een aanval op Israël, niet op de Joden'

‘Westerse landen kunnen zich meer met Israël dan met islamitische landen identificeren’

‘Er bestaan veel misvattingen over het recht op zelfverdediging. Allereerst: iedereen heeft een recht op bestaan. De Israëliërs en de Palestijnen. Maar we moeten niet doen alsof de gebeurtenissen van 7 oktober uit de lucht kwamen vallen. Er was een context. In de vijftien jaar voor 7 oktober zijn er meer dan 6000 Palestijnen gedood als gevolg van Israëliërs geweld, tegenover 300 Israëliërs. Natuurlijk heeft Israël het recht om de eigen burgers te beschermen, het eigen territorium. Maar dat is geen carte blanche om misdaden te plegen tegen een volk.

In februari dit jaar noemde de Franse president Emmanuel Macron de gebeurtenissen van 7 oktober ‘de grootste antisemitische massamoord van onze eeuw’. Op X schreef u toen dat ‘de slachtoffers van 7 oktober niet werden gedood vanwege hun joodse geloof, maar in antwoord op de Israëliërs onderdrukking’. Het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken veroordeelde uw opmerking en Israël verklaarde u tot persona non grata, die het land niet meer in mag. Hoe kijkt u op deze commotie terug?

‘Zoals ik ook eerder heb gezegd, ik betreur het dat sommigen mijn bericht interpreteerden als een ‘rechtvaardiging’ van de misdaden van Hamas, die ik verschillende keren sterk heb veroordeeld. Ik veroordeel alle vormen van

racisme, ook antisemitisme. Echter, deze misdaden als ‘antisemitisch’ labelen verdoezelt de ware reden waarom ze plaatsvonden.

De Palestijnen worden al decennialang onderdrukt. Wat Hamas deed op 7 oktober is niet in lijn met het internationaal recht. Ik ontken deze misdaad niet. Maar het was een aanval op Israël, niet op de Joden. Het is onverantwoord om nu al te stellen dat de aanval antisemitisch was. Dat zou verder moeten worden uitgezocht, in hoeverre antisemitisme een rol speelde. Niettemin: de trigger

voor de aanval is de bezetting. We moeten antisemitisme en verzet tegen *settler colonialism* van elkaar onderscheiden.

‘Daarnaast speelt er nog iets anders. Als je zegt dat 7 oktober gemotiveerd was door antisemitisme en niet door de bezetting, dan percipieer je dat alle Palestij-

nen in Gaza antisemiten zijn. Dat ze, als collectief, een existentiële bedreiging vormen voor Israël. En dat is precies wat er gebeurt en waarom Israël ongeremd reageert.

En daarom heeft Israël u nu tot persona non grata verklaard...

‘Maar dat is niet nieuw. Israël heeft mij twee jaar geleden al de toegang tot Palestina ontzegd. En mijn voorganger was er ook niet welkom.’

Waarom staan de Verenigde Staten en de Europese Unie nog steeds achter Israël? Zal dit veranderen?

‘Het moet veranderen. De kracht en de schoonheid van de mensenrechten ligt in het feit dat ze universeel zijn. Ze zijn overal en altijd van toepassing. Westerse landen en ook Australië, laten Israël nog steeds overal mee weggelaten. Dat komt omdat westerse landen zich meer met Israël dan met islamitische landen identificeren. Omdat westerse landen wit zijn. Het is een vorm van koloniaal denken.’

‘De strijd van de Palestijnen inspireert anderen in hun strijd tegen onderdrukking’

Ja, maar het heeft toch ook alles te maken met het westerse trauma van de Holocaust en het schuldgevoel daarover?

‘Europa vervolgde de Joden. Zij waren toen het slachtoffer. In het Westen is na de Tweede Wereldoorlog het idee ontstaan dat Israël ook het slachtoffer is. Maar dat is

niet waar. Slachtoffer ben je in relatie tot anderen. Maar in relatie tot de Palestijnen is Israël de onderdrukker. Vroeger werden de Joden in Europa ontmenselijkt, nu ontmenselijkt Israël de Palestijnen. Israëliërs staan nu in een machtspositie tegenover de Palestijnen, maar ze gebruiken hun vroegere slachtofferpositie om anderen het slachtoffer te maken.’

Wat vindt u van het verwijt van selectieve verontwaardiging? Palestina roept terecht emoties op, hiervoor valt de aandacht voor de Oeigoeren, de Rohingya en andere verdrukte volkeren in het niet.

‘Absoluut. Maar voor het Zuiden is Palestina een belangrijk keerpunt. Het staat symbool voor de westerse hypocrisie, het feit dat voor het Westen de mensenrechten helemaal niet universeel zijn. En de strijd van de Palestijnen inspireert anderen in hun strijd tegen onderdrukking.’

Wat moet er gebeuren, ten slotte? Wat is de uitweg uit deze crisis?

‘Dat er geen andere weg is dan de wet respecteren, de notie dat iedereen gelijk is voor de wet. Vrijheid en gelijkheid voor iedereen. Geen apartheid, geen racisme. Dat is het eindpunt. Maar we zijn daar nog lang niet.’

Wat zijn dan de tussenstations?

‘Er moet een embargo tegen Israël komen, en sancties tegen de personen die verantwoordelijk zijn voor de misdaden tegen de Palestijnen in Gaza. Militairen, maar ook politici als premier Benjamin Netanyahu, de ministers Itamar Ben-Gvir en Bezalel Smotrich en president Yitzhak Herzog (die op zaterdag 10 maart in Amsterdam was, red.) moeten zich verantwoorden in Den Haag.

‘Het systeem van apartheid moet worden ontmanteld. Palestijnen moeten dezelfde rechten krijgen.’ •

Stil protest

Een kartonnen bordje met daarop de tekst 'Stop genocide Gaza'. Elke avond staat Albert Koot bij de pont naar Amsterdam-Noord om aandacht te vragen voor de Palestijnse slachtoffers. 'Het leed van die mensen is onvoorstelbaar.'

● MARISKA JANSEN

Ik vind het zo erg wat er in Gaza gebeurt, vertelt Koot. 'Het gaat om kwetsbare mensen, het zijn vluchtelingen en er zijn zoveel kinderen bij. Natuurlijk, de aanslag van Hamas was verschrikkelijk. Dat was terrorisme, maar de oorlog moet stoppen.'

'Het leed is onvoorstelbaar. Daar kan ik mijn mond niet over houden'

'Er zijn al bijna dertigduizend mensen overleden, en er zijn zoveel gewonden', zegt hij. 'De Gazastrook is geblokkeerd. Er komt maar mondjesmaat hulp. Huizen en wegen worden gebombardeerd. Het leed is onvoorstelbaar. Daar kan ik mijn mond niet over houden.'

Koot stelt zich voor dat hij in Gaza woonde en zijn huis kapotgeschoten was. 'Het is bijna niet te bevatten. Je kunt nergens heen, er is geen eten en drinken, je kinderen worden ziek. Het is een tragedie.'

Voor de houding van Mark

BEELD: DE KANTTEKENING

Rutte en de zijnen heeft Koot geen goed woord over. 'Onze regering leverde onderdelen voor Israëlische straaljagers, via de vliegbasis in Woensdrecht. Het is onbegrijpelijk dat wij één van de twee partijen steunden met materieel. Gelukkig zijn die

leveringen tijdelijk gestopt.'

Koot voelde de behoefte om iets te doen. 'Daarom sta ik hier iedere avond, behalve als ik verkouden ben.' Hij krijgt veel reacties van mensen die naar de overkant varen. Sommigen steken hun duim op, anderen glim-

lachen. 'Ik hoop dat ik de passagiers aanzet tot nadenken en dat ze stemmen op partijen die ook vrede willen. Gelukkig zijn wij een democratie. De Palestijnen hebben dat voorrecht niet, er is niemand die ze beschermt.' ●

Waarom er geen Giro555-actie is

Waarom is er nog steeds geen hulpactie voor Gaza opgezet door Giro555? Komt dit door de onveilige situatie in Gaza, waar ook hulpverleners gevaar lopen? Of heeft het te maken met politieke gevoeligheden?

● EWOUT KLEI

We spraken hierover met Giro555 en de christelijke hulporganisaties World Vision en Kerk in Actie, die onder de koepel van Giro 555 werken. 'Ook wij zijn geraakt door wat er gebeurt in Gaza en begrijpen dat mensen zich afvragen waarom we niet in actie komen,' zegt Gün Ozkara, coördinator communicatie en media van Giro555. De twee belangrijkste redenen hiervoor zijn het gebrek aan toegang en de onveiligheid in het gebied voor hulpverleners, legt ze uit.

'Door de zeer beperkte toegang lukt het hulporganisaties niet om genoeg hulpgoederen naar Gaza te brengen. Er zijn honderden trucks met hulpgoederen per dag nodig, net zoals veel meer hulpverleners ter plekke, maar er mogen dagelijks tientallen trucks naar binnen, en soms geen enkele. Daarnaast is het op dit moment levensgevaarlijk en heel moeilijk om in Gaza hulp te verlenen. Zo hebben de hulporganisaties al diverse collega's ter plaatse verlo-

ren en zijn publieke ruimtes zoals ziekenhuizen ook niet veilig. De frustrerende realiteit is dat diverse hulporganisaties klaarstaan met mensen en goederen om zo snel mogelijk op te schalen. We weten helaas niet hoelang het duurt voordat dit mogelijk wordt.'

De hulp die op dit moment wel aanwezig is, is een druppel op een gloeiende plaat, vervolgt ze. 'Er zijn 2,2 miljoen mensen die dringend humanitaire hulp nodig hebben. Veel van de goederen worden helaas geweigerd of teruggestuurd. De hulporganisaties achter Giro555 die daar al aanwezig zijn, doen dit met zeer beperkte middelen en met veel gevaar voor eigen leven. Een aantal hulporganisaties dat daar niet ter plekke is, biedt hulp vanuit een samenwerking met lokale partners.'

Een religieuze kwestie?

Hoe zit het met die christelijke organisaties? Speelt religie een rol in het bieden van hulp aan Gaza? En is hulp aan Israël voor deze organisaties een voorwaarde? 'Giro555 betekent juist dat de elf verschillende organisaties werken vanuit hun eigen profiel, maar ook vanuit gemeenschappelijke kernwaarden, namelijk dat noodhulp moet worden verleend wanneer

'We willen we in actie komen voor onze naasten; dichtbij en ver weg'

dat nodig is. In de continue gesprekken die we met de deelnemende organisaties voeren, worden alle scenario's besproken die relevant zijn voor een mogelijke Giro555-actie. Dat er ook in Israël veel leed is en dat ook daar de pijn van het conflict sterk voelbaar is, wordt hierin meegenomen. Tegelijkertijd zien we dat de humanitaire noden in Gaza enorm zijn op dit moment en dat omringende landen zoals Libanon, Egypte en Syrië eveneens geraakt worden. Bij het eventueel starten van een Giro555-actie nemen we al deze input mee ter overweging.'

Marco van der Graaf, directeur van World Vision Nederland antwoordt dat hij geen commentaar kan geven over hulp aan Israël, omdat de christelijke hulporganisatie op dit moment niet in dat land werkt. Ook in Gaza is World Vision niet actief. 'Onze organisatie reageert echter wel op de humanitaire behoeften van de kinderen op de Westelijke Jordaanoever, waarbij we ons richten op bescherming en geestelijke gezondheidszorg', vertelt hij. 'Onze hulp heeft de afgelopen vier maanden ongeveer 230.000 mensen bereikt. World Vision werkt sinds 1975 in de bezette Palestijnse gebieden. Vorig jaar bereik-

ten onze programma's daar 136.000 mensen, waaronder 95.000 kinderen in 150 dorpen.'

Oetze Deelstra, persvoorlichter Kerk in Actie van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) zegt dat hij uiteraard alleen namens zijn organisatie kan spreken en niet namens de rest. 'Bij Kerk in Actie willen we in actie komen voor onze naasten; dichtbij en ver weg. Geen mens uitgezonderd. Op dit moment bieden we hulp aan zowel Gaza als Israël. De nood in Gaza is groot. Zo is meer dan 90 procent van de bevolking daar ontheemd en de meeste inwoners kunnen niet meer terug naar hun huizen. In feite is daar op dit moment behoefte aan alles.'

Kerk in Actie werkt veel samen met lokale partnerorganisaties, Palestijns en Joods-Israëliësch. 'De partners van Kerk in Actie in Israël, waaronder vele Joods-Israëliëse organisaties, hebben aangegeven juist hulp te willen bieden aan groepen die in de huidige noodsituatie in het land tussen wal en schip dreigen te vallen, zoals arbeidsmigranten en vluchtelingen, bedoeïenen en Palestijnse gezinnen in Oost-Jeruzalem', vertelt hij. Maar soms gaat het ook om Joodse gezinnen.

'Kerk in Actie is aangesloten

'De hulp is een druppel op een gloeiende plaat'

voor Gaza

KIND IN GAZA. FOTO: PIXABAY, HOSNYSALAH

bij een wereldwijd netwerk van kerken, Action by Churches Together (ACT), dat overal ter wereld hulp biedt aan mensen in nood, ongeacht geloof of afkomst. We bieden hulp aan Palestijnen in Gaza, maar komen ook in actie voor inwoners van Israël en de Westelijke Jordaanoever. Het gaat dan wel om een ander type hulp. Wat je precies moet verstaan onder 'nood' is een kwestie van definitie, maar wanneer er besloten wordt om een noodhulpactie te starten kijken we altijd naar de hele regio en niet naar een specifiek gebied. Hulp aan Israël is niet een randvoorwaarde om een noodhulpactie te starten.'

'Neutraliteit is hier het toverwoord'

Neutraliteit is hier het toverwoord, aldus Ozkara. 'De enige kant die wij kiezen is die van de slachtoffers die hulp nodig hebben. De afweging of er een lande-

lijke actie namens Giro555 gestart moet worden, wordt nooit gemaakt op basis van geloofsovertuiging, kleur, een politieke situatie of iets dergelijks. Juist

door neutraal te blijven hebben de aangesloten hulporganisaties makkelijker toegang tot de meeste gebieden.'

Dat de elf verschillende hulporganisaties die samen Giro555 vormen elk hun eigen werkwijze en standpunten hebben, is geen probleem. 'Deze mix van verschillende werkwijzen maakt de samenwerkende hulporganisaties achter Giro555 juist heel krachtig', zegt ze. 'De organisaties complementeren elkaar door hun diverse aanpak. De gemeenschappelijke kernwaarde die we allemaal dragen, is dat noodhulp moet worden verleend wanneer dat nodig is.' ●

Zou jij vechten voor onze vrijheid?

Voormalig pacifist Roel van Duijn wil de dienstplicht weer invoeren, omdat we ons teweer moeten stellen tegen de Russische dreiging. Zou jij vechten voor de vrijheid van ons land en de vrijheid van Europa? Zou jij willen dat je man of je kinderen hiervoor vechten?

We vroegen het onze panelleden.

● TAYFUN BALCIK

SOLDAAT IN DIENST, ILLUSTRATIEF. PIXABAY

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

‘Geen één Vietnamees heeft me ooit een n***** genoemd’, zei de bokser Muhammad Ali, toen hij werd opgeroepen om in Vietnam te vechten en vervolgens de dienstplicht weigerde. Met deze woorden in gedachten wil ik zeggen dat ik door geen enkele Rus ooit vijandig ben bejegend. Deze escalatie in Europa moet stoppen. Ik ben voor de-escalatie. Wie is er gebaat bij nog meer oorlog? ‘Wie een klein beetje geschiedenis heeft meegekregen, weet waar al die oorlogen toe hebben geleid.

‘Wie een klein beetje geschiedenis heeft meegekregen, weet waar al die oorlogen toe hebben geleid’

We moeten de gemoederen niet nog hoger laten oplopen, anders komen we straks in een onomkeerbare situatie terecht. Ik ben kritisch tegenover mensen die zeggen dat er niet te onderhandelen valt met Rusland en dat de Russen niet zullen stoppen bij Oekraïne. Als je het gesprek al bij voorbaat uitsluit, dan bereik je sowieso niks. We moeten Rusland niet wegzetten als een barbaars land. Het is een land van grote schrijvers en cultuur. De-escalatie is mogelijk.’ ●

Ruben Arnhem,
wijkraadslid

‘Eigenlijk ben ik bij conflicten meer van het diplomatieke onderhandelen. Dit ter voorkoming van onnodig leed en slachtoffers. Persoonlijk denk ik niet dat wij zo snel in een oorlog met Rusland zullen belanden. Ondanks de sancties die Nederland Rusland oplegt, hebben wij een jarenlange culturele en zakelijke relatie met het land, waardoor wij niet zonder elkaar kunnen.

‘Bij een wereldoorlog met Rusland zullen wij hoogstwaarschijnlijk neutraal zijn. Als het

‘Als mijn dierbaren wel aan het front willen vechten, heb ik daar bewondering voor’

toch tot een oorlog komt met andere landen, vind ik dat wij allen paraat moeten staan om ons land of ons continent te verdedigen. Waarschijnlijk zul je mij niet snel met een wapen in de frontlinie zien staan. Daar hebben we getrainde militairen en huurlingen voor. Wel ben ik bereid om organisatorisch werk te verrichten. Als mijn dierbaren wel aan het front willen vechten, heb ik daar bewondering voor.’ ●

Dit zegt ons panel

Ibrahim Özgül,
ondernemer en bestuurder

‘Natuurlijk zou ik willen vechten voor vrijheid, als die bedreigd zou worden. Maar waarom komt onze vrijheid in het geding als Rusland Oekraïne binnenvalt en niet wanneer Israël Gaza platbombardeert? Daarom heb ik moeite met de roffelende oorlogstrom in Europa. Het zijn de hoge heren van de NAVO en de financiële belangen die bepalen welke vrijheidsstrijd voorrang krijgt of niet.

‘Waarom was het niet tijd om

‘Waarom komt onze vrijheid in het geding als Rusland Oekraïne binnenvalt en niet wanneer Israël Gaza platbombardeert?’

onze vrijheid te verdedigen toen Poetin Syrië in as legde, en dat nog steeds doet? Dat Rusland nu oorlog voert op het continent, vind ik te makkelijk. Het gaat hierbij ook om politieke berekeningen en westerse bondgenootschappen onder de noemer van een vrijheidsstrijd. Diezelfde vrijheidsstrijd wordt in islamitische landen terreur genoemd. Ik pas voor zo’n dubbelzinnig vrijheidsbegrip.’ ●

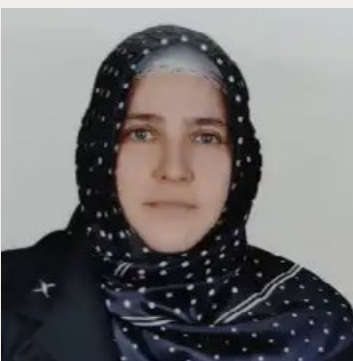

Jakob de Jonge,
kunstenaar

‘Wat mij betreft zit achter die retoriek van vrijheid een heleboel westerse propaganda verborgen. De meeste oorlogen van het Westen hebben helemaal niks met vrijheid en democratie te maken, maar alles met het uitbouwen van het imperium van de VS, waar wij onderdeel van zijn. Als wij daadwerkelijk zouden worden aangevallen, wat tot op heden niet het geval is, dan weet ik niet wat ik zou doen. Zou ik vechten? Zou ik vluchten? Ik heb geen idee.

‘Ik heb ook geen oordeel over mensen die voor het een of voor het ander kiezen. Ik ken mensen die hebben gevochten. Daar heb ik respect voor. Ik ken mensen die zijn gevlucht. Daar heb ik ook alle respect voor. Maar ik ken ook mensen die niet zijn gevlucht en ook niet hebben gevochten. Zij hebben zich ter plaatse ingezet voor vrede. Daar heb ik het meeste respect voor.

‘Ik geloof uiteindelijk absoluut niet dat wapengeweld wat dan ook oplost, uitzonderlijke omstandigheden daar gelaten. De Oekraïneoorlog, waar wij onderdeel van zijn, is niet die uitzondering. We verdedigen ons niet tegen de Russen, wij voeren indirect oorlog met de Russen met onze wapenleveranties aan Oekraïne. De Russen hebben ons niet aangevallen, wel Oekraïne. En de oplossing daarvoor moet vanuit het Westen niet nog meer geweld zijn.’ ●

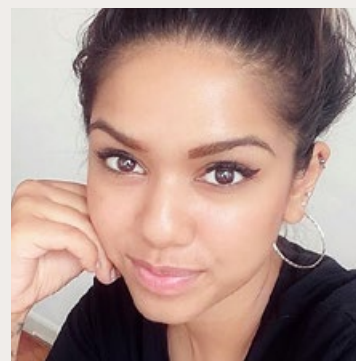

Emine Öncü, kinderboeken-schrijfster en godsdienstdocent

‘Als mensen over oorlog praten krijg ik kippenvel. Ik kijk naar het nieuws, ik luister naar de radio en mijn hart doet pijn. Waarom vechten we? Waarom doden we, waarom moet ik sterven door een pistool of een bom? Waar gaat het met de wereld heen? Ik kan niet stoppen met denken aan de kinderen wier toekomst wordt vernietigd. Je vraagt mij: wil je

vechten? Wil je dat mijn kinderen en mijn man vechten? Nee. Ik wil dit echt niet. Ik wil dat we alle middelen gebruiken om oorlog te voorkomen.

‘Laten we het over andere onderwerpen hebben. Laten we ons bijvoorbeeld concentreren op het wegnemen van de oorzaken van oorlogen. Het lijkt me een goed idee dat iedereen over de hele wereld de oorlog verklaart aan diegenen die het begonnen zijn. Zonder te sterven, zonder te doden. Ik geloof niet dat er sprake is van een oorlogsmisdaad, ik geloof dat de volledige oorlog een misdaad is. Ik wil dat we actie ondernemen tegen de oorlogsmentaliteit en het idee van macht uitoefenen over anderen. Wat zou er gebeuren als mijn man en mijn kinderen zouden overlijden? Ik wil leven en laten leven.’ ●

Anushka Soekhradj,
sociaal werker

‘Ik zou uiteraard vrijheid voor Europa willen, zoals ik dat voor elk continent wens. Maar eerlijk gezegd zie ik mezelf niet als Europeaan, omdat Europa mij ook niet ziet als één van hen. Suri-naamse Hindoestanen trekken een spoor na over drie continenten, waarvan Europa de laatste is, tot nu toe.

‘Vechten voor vrede of voor vrij-

‘Bij een toename van geweld zou ik het liefst vertrekken’

heid klinkt mij heel tegenstrijdig in de oren; vuur bestrijd je niet met vuur. Bij een toename van geweld zou ik het liefst vertrekken. Als vijfde generatie Indiër ben ik in bezit van een tweede (Indiaas) paspoort, ofwel, ik ben een OCI (overseas citizens of India). Mocht de dag aanbreken dat de dienstplicht wordt ingevoerd dan ben ik met mijn familie snel vertrokken. Ik sta niet toe dat mijn familieleden hun leven riskeren voor een vete die wij niet gestart zijn. En ja, ik zou heus mijn leven geven voor iets waar ik in geloof; hier geloof ik niet in.’ ●

Mostafa Hilali,
militair

‘Voor mij als militair is het simpel, ik heb er al voor gekozen. De vraag is of anderen ook moeten vechten voor de vrijheid van Nederland en Europa? De kern ligt hier in het woord vrijheid. We zijn hier in het veilige Nederland zo gewend geraakt aan vrijheid, dat mensen doen alsof vrijheid een vrijblijvende aangelegenheid is, oftewel vrij van kosten. Dat zie je bijvoorbeeld aan het feit dat we jarenlang niet hebben geïnvesteerd in defensie, terwijl defensie eigenlijk gewoon je verzekeringspolis is. ‘Ik denk dat de oorlog in Oekraïne wel iets heeft gedaan met de

‘Als het erop
aankomt, denk ik
dat er wel mensen
gemotiveerd genoeg
zijn om te vechten’

bereidheid van mensen om te willen vechten. Nou is het ook wel zo dat we in Nederland niet echt bekend staan om onze krijgshaftige traditie. Maar als het erop aankomt, denk ik dat er wel mensen gemotiveerd genoeg zijn om te vechten. We kunnen niet blijven leunen op anderen, een land als Amerika zegt steeds vaker dat we onze eigen broek moeten ophouden. Wat betreft Rusland als dreiging voor ons. Nou, als je de geschiedenis erbij haalt dan blijkt dat zij niet vies zijn van een invasie hier en daar. Dus ja, ik vrees het ergste.’ ●

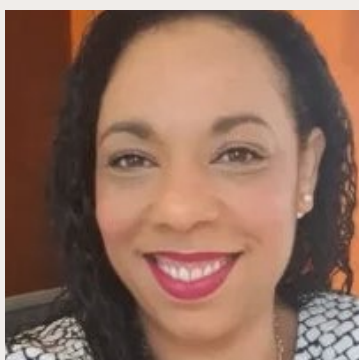

Anastasia Kroupkina-Ferber,
filmmaker

‘Ik ben helemaal niet voor oorlog en vind het erg dat we dit in onze tijd moeten meemaken. Kunnen we niet normaal met elkaar omgaan? Het enige wat ik kan zeggen is dat ik het niet goed vind dat mijn familie moet meevechten voor Rusland of Europa. Ik wil hier niet eens over nadenken. Het is gewoon te eng. ‘Ook vind ik het onnatuurlijk om Rusland als dreiging voor Europa te positioneren. Zo heb ik het nooit gevoeld en zo zijn we ook niet opgevoed. In onze cultuur was er vooral solidariteit, het maakte niet uit waar je vandaan komt. Het is verschrikkelijk dat

‘Ik vind het
onnatuurlijk om
Rusland als dreiging
voor Europa
te positioneren.
Zo heb ik het
nooit gevoeld en
zo zijn we ook
niet opgevoed’

mensen weer in hokjes van voor en tegen worden gestopt. Op het moment dat je iets met oorlog wilt oplossen, zit je al fout. Ik hoop dat er geen oorlog komt in Europa of in geen enkel land. Dus ik kies voor vrede met elkaar. Maar mocht er toch zoiets uitbreken in Nederland dan zal ik zeker vechten voor de mensen om mij heen en zorgen dat ze veilig zijn.’ ●

Leontine Vreeke,
salesmanager

‘Vroeger wou ik bij de commando's. Mijn teleurstelling was groot toen ik in de aangevraagde informatie las dat er (toentertijd) geen plek was voor vrouwen. ‘Bij het uitbreken van de oorlog in Oekraïne was mijn eerste

reactie: als ik geen kind had zou ik nu naar het front gaan, want daar wordt gevochten om Europa te beschermen. Als ik geen kind had, dat is het voorbehoud dat je kan hebben wanneer je niet zelf in een oorlog zit. Een luxe die veel Oekraïners, en ook Russen, niet is gegeven. ‘Ik vind dat wij, als Nederland, als Europa, veel meer zouden moeten doen tegen de agressie van Rusland. We moeten onze grenzen beschermen en die grens ligt nu bij Oekraïne. Mocht er, *God forbid*, oorlog in Nederland komen dan zou ik strijden tegen de agressor. Maar zolang het kan niet aan het front. Ik zou proberen om mezelf nuttig te maken met de kwaliteiten die ik

‘We moeten
onze grenzen
beschermen en die
grens ligt nu bij
Oekraïne’

heb van organiseren, coördineren, omdat ik daarmee meer van toegevoegde waarde zou zijn maar heel eerlijk, ook uit zelfbehoud. En ja, je weet dat er mensen naar het front moeten, maar ik zou het niet voor mijn kind wensen. ‘Hopelijk kan er in zo'n situatie gewerkt worden met mensen die zich geroepen voelen om de wapens op te pakken in plaats van dat er mensen gedwongen worden om naar het front te gaan. En zou ik een man hebben die dan zou gaan strijden, dan zou ik hem daar in steunen. Maar ik hoop, tegen beter weten in, dat de wereld ingrijpt, opstaat en een einde maakt aan deze terreur in Oekraïne, en in Gaza.’ ●

ABDELKADER BENALI

Schrijver.

De bipolaire moslim

Goede vriend Akram belde me totaal overstuur. 'Dit land maakt moslims bipolair.'

'Wat bedoel je daar nu weer mee?'

'Het ene moment vieren we een overwinning, het andere moment worden we de grond in getrapt. Soms op een en dezelfde dag. En daar word ik bipolair van. Volgende generaties zullen dikke boeken over onze strijd voor gelijkheid schrijven.' Erop rekenen dat de volgende generatie dikke boeken over je zal schrijven is natuurlijk geen goed teken. Wanneer erkenning uitblijft dan moet die nog komen. Dat houdt de mens hoopvol.

'Watskeburt, Akram?'

'Ook Femke Halsema is overstag. Boa's mogen een hoofddoek dragen.' Goed nieuws voor moslima's die als handhavers aan de slag willen gaan. Het succes heeft alleen een bittere schaduwzijde.

'Prompt komen de islamofoben uit hun holen gekropen om ons terug het hok in te duwen. De islamisering zou in volle gang zijn.

Maar is er een museum voor moslims?

Heb je de tweets van Mona Keijzer gezien? Ze ontpopt zich tot een tweede Geert Wilders. Alsof we er aan een niet genoeg hebben.' Ik zag inderdaad de tweets van Mona Keijzer langskomen.

'Maar is X niet gewoon het afvoerputje der doorgedraaiden geworden, probeer ik zijn angst wat te relativeren.

'Joh, Abdelkader, jij zit hoog en droog. Ik zal je neutrale blik even bijkleuren. Die bestuurlijke draai jegens religieuze uitingen vier ik als een kleine overwinning, terwijl ik door het moeras van nederlagen ga. Moslims worden hoogstens getolereerd in de openbare ruimte. We moeten onze plek kennen. Door de aanslagen in Israël worden we weer met terrorisme geassocieerd. Onze identiteit is een open wond. Dat boa's ook een hoofddoek mogen dragen maakt onze positie kwetsbaar. Dat is de kwaadaardige paradox. En ik kom er niet uit.' Akram belt me om zijn hart te luchten, daarnaast ver-

wacht hij van mij ook dat ik hem wat positiever stem.

'Valt toch wel mee. Iedereen geniet van ons lekkere eten. Steeds meer Nederlanders doen mee aan de ramadan als teken van goodwill.'

'Het ene maakt het andere nog niet goed.' Akram switcht naar Facetime. Ik moet zijn woede kunnen zien.

'In Amsterdam heeft een op de vijf bewoners een moslimachtergrond. Maar is er een museum voor moslims? Is er een cultureel centrum voor moslims? Er is wel een museum voor katten. Er is zelfs een museum voor handtassen. Maar een plek waar mensen met een moslimachtergrond in de historische spiegel kunnen kijken?'

'Moet je niet een brief schrijven aan de burgemeester?'

'Joh, alles wat iets wil doen aan

representatie van moslims wordt na de verkiezing van Wilders met argusogen bekeken. Niemand die het aandurft.' Ik opper dat de zwarte Amsterdammers ook jarenlang hebben gestreden voor hun slavernijmuseum.

'Neem daar toch een voorbeeld aan.'

'Er zijn ook veel zwarte moslims. Maar daar gaat het niet om. We zouden ons niet aan het lijden van een andere community moeten optrekken om onze doelen waar te maken.'

'Hoe wil je het dan doen? Er zijn toch ook veel schrijvers, dichters en theatermakers met een moslimachtergrond? Die brede representatie groeit en bloeit.'

Hij schudt met zijn hoofd.

Deels is hij het met me eens. Dan komt het hoge woord eruit.

'Ik ben moe van het vechten tegen de tijdsgeest. Dit benauwende, verstikkende land, waar ik keer op keer moet bewijzen dat mijn naam geen bedreiging is maar een verrijking.' Dan hangt hij op; hij moet zijn cursus in, *Tuinieren en de Islam*. •

‘Er is weinig bekend over autisme

Veel biculturele vrouwen met autisme worden niet serieus genomen in de gezondheidszorg en worstelen met vooroordelen. De documentaire ‘Aut There’ vraagt aandacht voor deze groep.

● SHAWINTALA BANWARIE

De nieuwe documentaire *Aut There* (2024) vertelt het persoonlijke verhaal van filmmaker en regisseur Loubna el Yandouzi (30). ‘Ik heb mijn hele leven lang het gevoel gehad dat ik niet thuis hoor op deze planeet’, zegt ze aan het begin van de trailer.

De film is gemaakt door het productiehuis Zouka van regisseur Abdelkarim El-Fassi en producent Asma El-Fassi in samenwerking met Omroep Zwart, en werd onlangs uitgezonden op NPO2. De documentaire volgt El Yandouzi op een roadtrip met haar moeder naar Frankrijk. Moeder en dochter reflecteren op de tijd waarin ze nog niet wisten dat El Yandouzi autistisch was en

LOUBNA EL YANDOUZI

de weg naar zelfacceptatie.

De ervaringen van vrouwen met autisme, vooral met een biculturele achtergrond, krijgen nog te weinig aandacht krijgen, vertelt El Yandouzi. ‘Onze verhalen, worstelingen en triomfen zijn het waard om gedeeld te worden. Ik heb zelf meer dan vijftientig jaar lang niet geweten dat ik autistisch was en rondgelopen met een masker. Te veel vrouwen en meis-

sociaal isolement en gezondheidsproblemen.

Eén van de studies met betrekking tot de migratieachtergrond is uitgevoerd door schrijver en gedragswetenschapper Birsen Basar (38). Zij is sinds 2014 ambassadeur van de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA). In 2016 schreef ze het boek *Autisme in andere culturen*, over hoe zij als Turks-Nederlandse vrouw

‘Ik was geen typisch Turks meisje’

jes met autisme proberen te voldoen aan de sociale verwachtingen en raken verstrikt in een leven dat meer overleven is dan leven.’

Verkeerde diagnose

Hoewel er in de gezondheidszorg wel aandacht is voor autisme en de impact hiervan op het sociale leven, geven meerdere onderzoeken aan dat vrouwen en personen met een migratieachtergrond minder snel door deskundigen worden herkend als autist. Hierdoor wordt de diagnose te laat of zelfs helemaal niet gesteld. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat bij vrouwen met autisme de diagnose pas op latere leeftijd wordt gesteld in vergelijking met mannelijke autisten, waardoor zij in het dagelijks leven knokken tegen

opgroeide met autisme. ‘Een typisch Turks meisje was ik niet. Andere meisjes konden in mijn ogen makkelijker voldoen aan de sociale verwachtingen die werden opgelegd. Ik niet, dat maakte mij depressief. Elke keer vroeg ik mij af waarom ik mij zo voelde en waarom ik anders was.’

Toen Basar zich realiseerde dat veel mensen in haar omgeving vragen hadden over autisme ging ze zich verdiepen in autisme bij mensen met een migratieachtergrond. Daarover geeft zij nu workshops en lezingen. ‘Uit mijn thesis voor de master Orthopedagogiek bleek dat autisme niet altijd ‘gezien’ en ‘herkend’ wordt bij deze groep. Bij autistische volwassenen met een migratieachtergrond – zowel mannen als

BIRSEN BASAR. FOTO MEHMET AKYÜZ

vrouwen – wordt de diagnose pas op een latere leeftijd gesteld in vergelijking met mensen zonder migratieachtergrond. Uit eerder onderzoek was al bekend dat autisme bij kinderen met een migratieachtergrond niet wordt herkend. Om die reden werden deze kinderen ook wel onzichtbaar genoemd.’

In de steek gelaten

Ook de Amsterdamse Leila Abed (39), eigenaresse van de maatschappelijke organisatie Ubuntu Zorg, liep voordat de diagnose een paar jaar geleden werd gesteld jarenlang rond met het gevoel dat zij anders was. Abed is van Zuid-Afrikaanse afkomst en heeft roots in India: ‘Door mijn autisme ben ik chronisch over grenzen gegaan, wat onder andere resulteerde in depressies. Er is nog steeds te weinig bekend bij professionals over hoe je autisme herkent bij vrou-

bij vrouwen van kleur'

SCÈNE UIT DE DOCUMENTAIRE AUT THERE

wen, en met name vrouwen van kleur.'

Al van jongs af aan had Abed moeite met het omgaan met prikkels in het dagelijks leven. Vooral met sensorische prikkels waardoor de wereld – letterlijk – hard binnenkomt. Werken en omgaan met groepen vindt ze nog steeds lastig, maar ze wist vroeger nooit zo goed waar dit aan lag, totdat zij op sociale media las over vrouwen met autisme. Toen zij vijftendertig jaar was meldde Abed zichzelf via de huisarts aan voor een diagnostraject. Maar al gauw bleek dat haar klachten niet serieus werden genomen. Ze kreeg te horen dat er niet voldoende kenmerken van autisme waren en dat ze zich moest laten onderzoeken op een persoonlijkheidsstoornis. Pas toen zij met een psycholoog van kleur in gesprek ging kreeg Abed de diagnose autisme.

'Ik begreep niet waarom er tij-

dens het eerste traject niet naar me werd geluisterd. Mijn problemen werden heel snel aan mijn gedrag en cultuur gerelateerd. De huisarts vond het ook helemaal niet fijn dat ik zelf het initiatief nam om uit te zoeken of ik autisme had. Mijn vertrouwen in de huisarts, maar vooral in mentale gezondheidszorg, is door deze ervaringen ook flink gedaald.'

Niet alleen vanuit de gezondheidszorg maar ook vanuit hun sociale omgeving ervaren vrouwen met autisme – zeker als ze van kleur zijn – onbegrip, vertelt Soyoun* (29) uit Almere. Op school en later tijdens haar studie merkte zij dat ze moeite had om in contact te komen met klasgenoten. 'Op school zeiden ze dat ik niet goed oogcontact kon maken of juist ging staren. Ik voelde bovendien dat ik op sociaal en emotioneel niveau een achter-

stand had. Ik lunchte bijvoorbeeld soms in mijn eentje tijdens de pauze. Toen ik op volwassen leeftijd op zoek ging naar baantjes werd de druk nog groter, omdat ik moeilijk meekwam met de maatschappij. De baantjes die ik vond kon ik vaak niet behouden omdat ik de prikkels en drukte niet kon verdragen. Ik kreeg veel last van vermoeidheid en depressieve klachten.'

Bij Soyoun is twee jaar geleden de diagnose autisme gesteld. Bij haar duurde het ook lange tijd voordat ze serieus werd genomen door deskundigen. 'Toen ik een jaar of veertien was hadden de leerkrachten al het vermoeden dat ik autisme had. Ik werd doorgestuurd naar de psycholoog, die uiteindelijk niet die diagnose stelde. Rond mijn tweeëntwintigste ging ik me inlezen over autisme, omdat ik merkte dat ik moeite had op sociaal vlak. Ik

SOYOUNG

‘Ook Abed kreeg als kind te horen dat ze anders was dan de andere meisjes van haar leeftijd’

wilde graag hulp. Maar de experts die ik sprak wilden dat ik meer mijn best deed om werk te krijgen. Ik moest een betere opleiding doen om toch werk te vinden. Ik voelde me in de steek gelaten door de GGZ.’

Maar ze bleef doorzetten en een jaar geleden, toen Soyounng zich opnieuw had aangemeld voor een onderzoek naar autisme, werd bij haar uiteindelijk autisme geconstateerd. ‘Sindsdien krijg ik de begeleiding die ik nodig heb en werk ik drie dagen in de week.’

Culturele verwachtingen

Vanuit haar familie ontving Soyounng niet de emotionele steun die zij nodig had om te kunnen omgaan met haar autisme, vertelt zij. Dit komt door de hoge verwachtingen waar veel vrouwen van kleur vanuit hun cultuur mee te maken krijgen: ‘Ik ben zelf half Zuid-Koreaans en half Panamees. In de Koreaanse cultuur kennen we hoge standaarden voor vrouwen: we worden geacht om op school en werk goed te presteren. Als meisje en vrouw hoor je sociaal wenselijk gedrag te vertonen en niet te veel tegen mensen in te gaan. Ik zei echter vanaf jonge leeftijd al wat ik dacht en mijn familie vond mij koppig. Doordat er bij ons ook niet wordt gesproken over autisme is het heel moeilijk om er zelf achter te komen dat je het hebt. Ik wilde dat artsen en psychologen meer rekening hielden met de onwetendheid die nog in veel culturen bestaat. Want als je vanuit huis niet leert om te praten over autisme of ADHD dan zul je dit ook niet zo snel bij de psy-

choloog doen.’

Ook Abed kreeg als kind te horen dat ze anders was dan de andere meisjes van haar leeftijd. Toen zij opgroeide leerde ze om haar gedrag te maskeren en net als de andere meiden te zijn, waardoor het lastiger was om op latere leeftijd over haar autisme te praten met psychologen. ‘Ik was stil, creatief en hoorde altijd om me heen dat ik zo slim was. Toch kon ik moeilijk met groepen overweg en wist ik mezelf vaak geen houding te geven. Thuis leerden we dat een vrouw dienend hoort te zijn en dat je de eigen emoties en wil op de achtergrond hoort te zetten. Doordat ik niet zo was, werd ik gauw aangezien voor bizar koppig’, vertelt Abed.

Maar dit betekent niet dat vrouwen van Nederlandse afkomst het makkelijker hebben, benadrukt Basar. Ook zij kunnen zwaar worstelen autisme. ‘Hoewel de literatuur verschillende factoren suggereert die het opgroeien moeilijker maken voor Turkse, Surinaamse, of Marokkaanse mensen met autisme heb ik in mijn onderzoek geen bewijs gevonden dat dit daadwerkelijk het geval is.’

Betere representatie

Met de documentaire over autisme hoopt Zouka een hernieuwd perspectief te bieden en aan te tonen dat autisme niet slechts één gezicht heeft: ‘We willen deze documentaire gebruiken als een spiegel voor de samenleving, om te tonen hoe neurodiversiteit (een paraplueterm voor neurotypen die afwijken van de

norm, red.) onze wereld kleur geeft, maar ook als een venster naar begrip en acceptatie. We willen vragen oproepen, gedachten prikkelen en, hopelijk, een weg banen naar een samenleving die rijker is omdat ze het volledige spectrum van menselijke ervaringen omarmt.’

Abed vindt het hoog tijd om de diagnostische tools uit te breiden, zodat je autisme eerder herkent bij mensen van kleur: ‘Daarnaast moeten huisartsen en deskundigen beter opgeleid en bijgeschoold worden. Ze hebben nog te weinig kennis over het uitgebreide spectrum van symptomen bij autisme en hoe die zich bij verschillende personen anders kunnen manifesteren’, zegt ze. ‘Bovendien zou ik willen dat autisme niet als stoornis wordt gezien, maar dat we naar de term

neurodiversiteit gaan.’

Ten slotte voegt Basar toe dat het voor mannen met een migratieachtergrond niet altijd makkelijker is: ‘Ik merk dat er steeds meer autistische vrouwen met een migratieachtergrond zich openstellen om over dit onderwerp te praten. Hetzelfde zou ik willen zien bij mannen met autisme en met een migratieachtergrond – wat denken en voelen zij? Ook hoop ik dat de aandacht voor autisme niet alleen door middel van losse lezingen en mediaberichten plaatsvindt, maar dat er uitgebreider wordt stilgestaan bij de GGZ. Anders blijft het een onderwerp dat onbekend is, waar een taboe op blijft rusten.’ •

* Haar volledige naam is bij redactie bekend.

LEILA ABED

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator bij The Hague Peace Projects voor de Armeens-Koerdische-Turkse werkgroep. Lid van de Nieuw Amsterdam Raad (Pakhuis de Zwijger).

Dat armoede een kleur heeft doet pijn

Uit nieuw onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat ‘mensen met een Nederlandse herkomst’ de meest gesegregeerde groep in Nederland zijn. In vergelijking met mensen met een migratieachtergrond leven zij het meest ‘gescheiden’.

Dat betekent dat het ‘persoonsnetwerk’ vooral uit mensen bestaat die op henzelf lijken en autochtone Nederlanders dus minder mensen tegenkomen uit andere herkomstgroepen. Het is goed dat het CBS dit bevestigt, want aan een allochtoon hoef je dit allemaal niet uit te leggen. Dat Nederlanders zonder migratieachtergrond de meest onaangepaste groep van onze multiculturele samenleving zijn roep ik, als ‘ondankbare allochtoon’, al jaren. Hierover vertel ik straks meer.

Maar eerst het CBS-onderzoek, dat laat namelijk iets zien wat nog interessanter is. Voor witte mensen geldt: hoe hoger je inkomen, hoe meer je gesegregeerd bent, maar voor mensen met een migratieachtergrond is het juist precies andersom.

Ik citeer: ‘Er is een relatie tussen herkomstsegregatie en inkomen. Voor mensen met een Nederlandse herkomst gaat een hoger inkomen samen met een

‘Hoe hoger je inkomen, hoe meer je gesegregeerd bent’

hogere segregatiescore (meer gesegregeerd leven). Voor veel andere herkomstgroepen geldt juist het tegenovergestelde: hoe hoger het inkomen, des te lager de segregatiescore.’

Met andere woorden: rijke, witte Nederlanders leiden aparte levens en staan alleen aan de top van de piramide. Allochtonen, die vaker uit een armer milieu komen en een groter stukje van de taart willen, bemachtigen die door te integreren in een poule aan mensen waar witheid de norm is.

Ook deze gegevens voelen voor mij niet zo vreemd aan. Als zoon van een Turkse schoonmaker die een beetje kan schrijven ben ik een sociale klimmer. De hangjongeren en jointjes uit de buurt veranderen metertijd in koffie met witte collega’s die achter hun laptops aanvragen en teksten tikken.

En toch voelde ik me verslagen toen ik op een Amsterdamse ROC als gastdocent werd geconfronteerd met de ongelijke, sociale wer-

kelijkheid. Alle jongeren die ik daar sprak hadden een migratieachtergrond. Waar zijn hun witte stadsgenoten gebleven? *Trouw* schreef al eerder dat van alle studenten op het laagste niveau, de entreeopleiding, maar liefst 61 procent een niet-westerse migratieachtergrond heeft.

Daar stond ik dan, voor een stuurloze groep tieners die weinig ambitie toonden. Wat kan ik als historicus nou vertellen aan jongeren die de kappersopleiding volgen? Ik sprak over gevoelens en dat de kappersruimte ook een ‘veilige omgeving’ moet zijn. Weinig respons. ‘We moeten als mannen ook onze mannelijkheid temmen’, probeerde ik. Ze gaven geen kik. Ik klapte even dicht.

Gelukkig was ik er met Camiel Kesser, een Surinaams-Nederlandse collega, die hemel en aarde bewoog om een connectie te maken. Daar slaagden we uiteindelijk maar voor de helft in. De enige keer dat ik de aandacht kreeg was

toen ik over mijn uitkering begon. En dat ik keihard heb moeten werken om uit die ellendige situatie te komen. Toen waren ze stil en begonnen ze te luisteren. Toen kwamen de verhalen van armoede naar boven, waar iedereen zo snel mogelijk uit wilde klimmen.

De pijn van armoede blijft. En dat die armoede een kleur heeft doet nog veel meer pijn. Je moet je bek opentrekken in deze maatschappij, waar xenofobie en racisme nog steeds voorkomen. Ik heb liever dat mensen ongemakkelijk worden van een zogenoemde ‘ondankbare allochtoon’ die de feiten benoemt, dan dat ik duizenden allochtonen in de uitkering zie gaan. Daar ligt het ware ongemak waar onze langstzittende demissionaire premier geen ene moer aan heeft gedaan.

Hij wordt straks NAVO-baas en laat in Nederland een puinhoop achter. Typisch voor de babbelende klasse die geen echte motivatie heeft om de crises in wonen, zorg, openbaar vervoer of onderwijs op te lossen met herverdeling van kennis, macht en inkomen. Want de status quo is voor winstmakende marktpartijen lucratief genoeg. Veel allochtone Nederlanders wachten op een oplossing die niet komt. Ze leiden demissionaire, gesegregeerde levens. Tekenend voor de stilstand en achteruitgang in Nederland. ●

Witte directieleden snappen cultuur

Onlangs werd het nieuwe pand van Beyt Essalam geopend aan de Pleinweg in Rotterdam. Hier kunnen ouderen die veel zorg nodig hebben zelfstandig wonen met inachtneming van hun islamitische geloof en cultuur.

● ANNE-ROSE HERMER

De vorige locatie van Beyt Essalam was te klein geworden en het pand werd te oud. De nieuwe locatie is net opgeleverd. Het ziet er van binnen uit om door een ringetje te halen. Bovendien ruikt het er niet naar ziekenhuis of verpleegtehuis. 'Daar is bewust aan gewerkt', vertelt Hakima Abraymi, locatiemanager van Beyt Essalam.

Ze werkt al langer in de zorg. Eerst in een 'witte' zorginstelling, later bij Beyt Essalam. Er is behoefte aan islamitische zorg voor ouderen. Toch benadrukt Abraymi dat ze van begin af aan

tegen het bestuur heeft gezegd open te staan voor de opname van mensen die geen moslim zijn. 'Als er iemand is die lang in een multiculturele buurt heeft gewoond en zich prettig voelt tussen moslims dan staat de deur ook open, als onze gebruiken worden geaccepteerd. Momenteel is hier ook een christelijke dame uit Irak. Soms zit ze bij Koranmomenten, maar het

centrum Boekenrode kwam iemand die behoorlijk agressief gedrag vertoonde. Bij ons deed hij dat niet. Waarom? Onze aanpak werkte voor hem duidelijk beter.'

De verdwenen Nederlandse taal en een eigen wereld

Er zijn oudere bewoners die de Nederlandse taal nooit machtig

men. Na afloop geven we hem imitatiegeld en vertellen we hem hoeveel we verdiend hebben. Een keertje vroeg hij ineens waar de schapen waren. Dan zeiden we dat die al in de koeling waren. Elke cliënt heeft een eigen gebruiksaanwijzing.'

Abraymi belooft niet dat er uitsluitend medewerkers zijn die Turks of Arabisch spreken. Overigens is er wel zorgpersoneel te vinden dat de Turkse of Arabische taal machtig is, maar eenvoudig is het niet. Bij een ander beroep lukt dat niet, namelijk de geriater (een arts met als specialiteit de problematiek van oude mensen, red.). 'Ik ben nog nooit een geriater tegengekomen van Turkse of Marokkaanse afkomst. Gelukkig kunnen we een beroep doen op geriater Marleen Harkes. Ze werkte bij de Migrantenpoli in het Havenziekenhuis en momenteel bij het Maasstadziekenhuis. Ik ben heel blij dat we een beroep op haar kunnen doen. Er zijn wel andere artsen met een migratieachtergrond.'

Praten, praten, praten

Voordat Abraymi bij Beyt Essalam kwam, werkte ze in een 'witte' zorginstelling. Daar probeerde ze al om de positie van migrantenouderen binnen de zorg te verbeteren. 'Ik zat onder andere in een stuurgroep om te proberen witte managers en een witte directie duidelijk te maken waar behoefte aan was. Het is geen onwil van veel leidinggevenden, maar echt begrijpen doen ze het niet.'

Witte directieleden staan open voor het feit dat de geboden zorg niet op iedereen van toepassing is, maar weten niet precies hoe ze cultuursensitieve zorg moeten geven. 'Ik ben ontzettend blij dat MOB, de zorgorganisatie waar Beyt

'Specerijen en geuren van voedsel roepen herinneringen op bij mensen met alzheimer'

is niet verplicht. Dat mogen onze bewoners helemaal zelf weten.'

De islam speelt een belangrijke rol bij Beyt Essalam. Zoals bijvoorbeeld de etensvoorschriften – halal eten, geen varkensvlees en de dadel aan het begin van de maaltijd tijdens de ramadan – maar ook de eetcultuur. Voor de één is dat harira-soep of koken met een tajine, voor de ander pilav-rijst en Turkse pizza. Er worden ook Nederlandse maaltijden verzorgd, maar niet elke dag. 'Het gestel van de mensen is op een bepaald soort voedsel ingesteld. Toch gaat het verder dan dat. De specerijen en de geuren van voedsel roepen herinneringen op bij mensen met alzheimer. Niet al onze bewoners hebben een vorm van demencie, maar wel veel. Overigens streven wij naar zo min mogelijk psychofarmaca. Dat is zogenoemde onrustmedicatie. We ontkomen er niet 100 procent aan, maar als we alternatieven weten te vinden dan heeft dat de voorkeur. In ons zorg-

zijn geweest, maar er is ook een andere reden voor het in dienst hebben van verzorgend personeel dat bijvoorbeeld Turks of Arabisch spreekt. 'Mensen met alzheimer verliezen de taal of talen die ze buiten hun moedertaal kennen. Dat is onderdeel van de ziekte. Daarom is het van belang dat een deel van ons personeel hun taal spreekt en de gewoonten kent. Bijvoorbeeld door de bewoners met oom of tante aan te spreken in de eigen taal. Daar kan geen blonde verpleegster met blauwe ogen die Nederlands praat tegen op. Onze cliënten wennen hier redelijk snel en wij leren hen zo snel mogelijk kennen door middel van onze persoonlijke aanpak. Mensen met alzheimer leven in hun eigen wereld. Het is zaak om hun wereld te begrijpen. Soms kunnen we daar op aansluiten, zoals bij een man die vroeger een slagerij annex groentewinkel had. Als er dergelijke producten worden bezorgd dan helpt hij vol trots met oprui-

HAKIMA ABRAYMI, LOCATIEMANAGER BIJ BEYT ESSALAM.
FOTO: ANNE-ROSE HERMER

uursensitieve zorg niet

BEELD: MOB/BEYT ESSALAM

‘Je zou denken dat het een gewone huiskamer is waar toevallig ook een rolstoel staat’

Essalam onder valt, de kans biedt voor deze vorm van zorgverlening.’

Familie niet op één lijn

Een tot twee decennia geleden was het in bepaalde culturen onbespreekbaar om je ouders te laten opnemen in een zorginstelling. ‘Op basis van ons geloof eer je je ouders en zorg je zelf voor hen. Alleen is onze maatschappij daar niet op ingesteld. De meeste huizen zijn hier te klein voor en het kan vaak ook niet gecombineerd worden met werk. Naast mantelzorgverlof is het mogelijk om onbetaald verlof op te nemen, maar dat is financieel niet altijd haalbaar. De laatste tien jaar is er veel veranderd, ook wat betreft de acceptatie om je vader of moeder

wel in een zorginstelling te laten opnemen. Het taboe is er nog, maar het neemt af. Als het thuis goed gaat, doe dat dan alsjeblieft. Maar in bepaalde gevallen is het gewoon niet meer verantwoord. Helaas is het vrijwel nooit een gezamenlijke beslissing. Dan is er bijvoorbeeld een zus die jaren voor een ouder of ouders heeft gezorgd. Maar op een moment wordt het echt te zwaar voor haar. In zo’n geval is er altijd een broer of zus die zegt dat dit onzin is en een opname niet nodig is. En dat terwijl veel mensen vaak beter af zijn op een plek waar ze de juiste begeleiding krijgen. We proberen een plek te creëren waar ze het oude, het vertrouwde en het veilige vinden.’

Het beleid van Beyt Essalam is er bewust op gericht om zoveel mogelijk contact te houden met de familie en mantelzorgers. Dat wordt heel erg op prijs gesteld, maar soms blijft een familie echt verdeeld. ‘Af en toe voel ik me net een geestelijk verzorger of psycholoog’, zegt ze. ‘Maar toch komen familieleden er vrijwel altijd samen uit. Alleen is het onmogelijk om een cliënt 24 uur per dag in de gaten te houden. We doen ons best om de beste kwaliteit zorg te bieden, dat wel.’

Samen herinneren en samen eten

In veel ‘witte’ Rotterdamse verpleegtehuizen worden liedjes gezongen van vroeger, maar mensen die hier niet mee zijn opgegroeid hebben daar geen herinneringen aan. In de huiskamers in Beyt Essalam wordt muziek ten gehore gebracht die de bewoners wél kennen of herkennen. Dat is te zien aan hun glunderende gezichten. Voor buitenstaanders lijkt het onbelangrijk, maar vooral voor mensen met alzheimer is het belangrijk om in contact te zijn en te blijven

met herkenbare dingen, aldus Abraymi. Samen eten en samen koken maakt daar ook deel van uit. ‘Sommige bewoners kunnen nog helpen in de keuken door groente te snijden, aardappelen te schillen of boontjes te doppen als een mes te gevaarlijk is geworden.’

Keukenkastjes

De bewoners van Beyt Essalam hebben geen ziekenhuiskamertje met alleen een bed, verrijdbaar nachtkastje en een kledingkast. Dit woonzorgcentrum beschikt over 23 studio-appartementen, waarvan er op het moment van dit gesprek zeven leeg staan. In drie van die onbezette appartementen is al interesse getoond. Eén van de studio-appartementen mag worden bezichtigd. Behalve het bed en de vloer mogen cliënten hun wooneenheid inrichten zoals ze willen. In dit geval staat er een bank, een tafel, een paar planten in de vensterbank en een televisie. Als je niet beter weet, zou je denken dat het een gewone huiskamer is waar toevallig ook een rolstoel staat. In de appartementen kan niet zelf gekookt worden, maar er is wel een klein aanrecht en enkele keukenkastjes. De inhoud wordt af en toe gecontroleerd, want als mensen met Alzheimer iets lekkers krijgen van iemand die op bezoek is vergeten ze dit vaak weer zodra het is opgeborgen. Daarom wordt in de gaten gehouden of er niets in de kastjes ligt dat over de datum is. Het appartement heeft een grote badkamer met een eigen toilet, een douche en een wastafel. Natuurlijk is het thuis het allerfijnste, maar het is een acceptabel alternatief.

Overigens hebben sommige bewoners, zolang dat mogelijk is, een magnetron en een koffiezetapparaat in hun appartement. Als het verzorgend personeel merkt dat dit onverantwoord blijkt te zijn, dan vindt er overleg met de familie plaats. Die stemt tot nu toe altijd in, want ze weten dat het voor de bestwil van hun dierbare is. ●

Weinig mensen op de been tegen

De Dam was het toneel van de grote antiracisme-demonstratie die elk jaar wordt georganiseerd door actiegroep Comité 21 Maart. Maar het protest lijkt ieder jaar minder bezoekers te trekken. Hebben activisten het massaal laten afweten door de regen of is er meer aan de hand?

● TAYFUN BALCIK

Klokslag 13.00u op de Dam. Vanaf het podium klinkt er rapmuziek, ertegenover groepjes mensen van in totaal niet meer dan honderd zielen die hier en daar en onder paraplu's schutting zoeken voor de regen. Een van de demonstranten, Jamie, vindt het 'een slecht teken' voor de samenleving dat de PVV de grootste partij is geworden. 'Het laat zien dat de arbeidersklasse een uitgang zoekt voor de vele problemen die het heeft. Ze worden misleid door de propaganda van de burgerlijke klasse en vallen voor hun leugens', zegt hij overtuigd.

Rechtse partijen zullen volgens hem 'nooit' de problemen van arbeiders oplossen. Hij maakt een foto van zijn kameraden die een spandoek vasthouden. 'Eenheid van alle werkers. Tegen racisme en fascisme', staat er op.

Jamie wijst op de Palestina-demonstraties, die bijna wekelijks overal 'veel meer' bezoekers trekken. 'In Amsterdam had je vorig jaar nog 30.000 mensen op de been. Dus het is niet dat de solidariteit dood is', zegt hij. 'Antiracisme is nog steeds belangrijk voor mensen. We moeten alleen uitvinden hoe we ze kunnen mobiliseren.'

Freek uit Zaandam is minder optimistisch en noemt de opkomst bedroevend. 'Dit is tekenend voor Nederland. De totale apathie, ik heb er geen woorden voor.' Hij maakt een vergelijking met Duitsland, waar tienduizenden mensen de straat zijn opgegaan om te protesteren tegen extreemrechts.

ANTIRACISMEDEMONSTRATIE OP DE DAM. FOTO: TAYFUN BALCIK

'Maar extremisme is hier totaal genormaliseerd. Ook door de VVD, die nu een extreemrechts kabinet mogelijk wil maken', zegt hij. Freek heeft de handen in zijn zakken en is goed gekleed tegen de regen.

Hij zegt er dagelijks mee bezig te zijn. Hij verklaart de apathie met de gedachte dat veel witte mensen nog genieten van hun privileges omdat racisme hen niet treft.

'We demonstreren zolang het nog kan', voegt hij daar onheilspellend aan toe, doelend op een mogelijk verbod op dit soort demonstraties in de toekomst.

DEMONSTRATIE OP DE DAM. FOTO: TAYFUN BALCIK

racisme

Freek is ook kritisch op de linkse partijen. Ze waren direct na de verkiezingen vooral bezig om excuses te verzinnen voor mensen die op de PVV hebben gestemd, vertelt hij. Dat zou liggen aan de buslijnen in de provincie die kwamen te vervallen, of dat Den Haag de gewone burgers niet meer serieus nam. 'Maar uit onderzoek blijkt dat mensen wel degelijk uit racistische en xenofobe motieven PVV hebben gestemd.'

Verderop staat een Syrische jongen met een Palestijnse vlag te zwaaien, omdat er tegelijk ook een Palestina-protest gaande is. Ook met weinig bezoekers overigens. Hij is pas zeven jaar in Nederland en heeft het vooral over de Israëli-sche gruweldaden in Gaza. 'Wat betreft Israël is er geen verschil tussen Mark Rutte en Geert Wilders, ze staan allebei 100 procent achter Israël.'

Hij woont in Amsterdam-West en werkt als receptionist in een hotel. Hij heeft nooit racistische ervaringen gehad, zegt hij. 'Misschien komt het omdat ik in Amsterdam woon. Ik werk ook niet zoveel met Nederlanders. Kijk, ik ben een buitenlander. Ik

DE FEDERATIE VAN DEMOCRATISCHE VERENIGINGEN VAN ARBEIDERS UIT TURKIJE IN NEDERLAND (DIDF) OP DE DAM. FOTO: TAYFUN BALCIK

'Het lukt de PVV om mensen tegen elkaar uit te spelen', zegt hij en meent dat andere 'rechtse partijen en de media' Geert Wilders daarbij helpen. Ondanks de tegenvallende

Harry Balgobind, ook van de FNV, ziet het met lede ogen aan. 'Dat vind ik niet verbindend', reageert hij.

Desondanks vindt hij het goed dat er geprotesteerd wordt. 'Je moet altijd blijven roepen in de woestijn, want het gaat de andere kant op. De PVV is misschien de grootste partij geworden, maar de partij vormt nog steeds niet de meerderheid. Elk klein beetje helpt.'

Precies in het midden van het plein zit een oudere man, Rob genaamd, in een rolstoel te luisteren naar de sprekers. Hij is vaste gast bij Palestina-demonstraties op de Dam. Er hangt een Palestina-vlag aan een stok die op zijn elektrische rolstoel is gemonteerd.

'Acht jaar geleden ben ik begonnen met protesteren. In die tijd is het allemaal achteruit gegaan hier. Als je *From the river to the sea, Palestine will be free* roept, dan word je meteen voor antisemiet uitgemaakt. Op sommige plekken mag je het niet eens meer zeggen.' ●

DEMONSTRATIE OP DE DAM. FOTO: TAYFUN BALCIK

'We demonstreren zolang het nog kan'

heb zoiets van: dit is jullie land, jullie mogen zelf beslissen wat jullie met dit land doen.'

Hij hoopt weer terug te keren naar Syrië als het er veiliger is.

De vakbond is ondanks het weer wel van de partij. Althans een enkeling binnen de vakbond, zoals Bas Weegberg. Hij is lid van het dagelijks bestuur van de FNV en maakt zich zorgen over de richting die Nederland opgaat.

opkomst vandaag denkt Weegberg toch dat 'veel mensen' in Nederland tegen racisme zijn. 'Het was inderdaad wel fijner geweest als er nog meer mensen hier gestaan hadden', geeft hij toe.

'Nederland is racistisch' wordt er ondertussen vanuit de speakers geschreeuwd. Ook wordt Wilders, ironisch genoeg, een 'bounty-into' genoemd.

De Surinaams-Nederlandse

Nieuw in Nederland.

‘Ik ga niet meer klagen over het

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Sari Akminas (38 jaar) uit Syrië. Of liever gezegd: Sari Ekminas.

SARI AKMINAS. FOTO: ANNE-ROSE HERMER

● ANNE-ROSE HERMER

Toen hij kort voor zijn vertrek uit Syrië zijn nieuwe paspoort kreeg, zag hij dat er een spelfout in zijn naam

zat. De ambtenaar maakte duidelijk dat het dit paspoort werd of helemaal geen paspoort. Aangezien hij in een lastig parket zat en weg wilde, ging hij noodgedwongen akkoord met Ekminas.

Sari Akminas schreef voor *Baladna*, de eerste dagelijkse Engelstalige krant in Syrië, die populair was onder bijvoorbeeld

expats. Alles veranderde toen in 2011 de oorlog uitbrak, de economie achteruit ging en de advertentieverkoop terugliep. Baladna bracht nieuws, maar ook er stonden ook lifestyleartikelen in. De Arabische versie van Baladna bestaat nog online.

‘Ik voelde me in Syrië niet veilig meer, zeker niet nadat er

geprobeerd was om me te ontvoeren. Daarom had ik mijn auto verstopt en mijn baard laten staan om niet herkend te worden. In 2013 heb ik Syrië verlaten en ben ik naar Turkije gegaan. Daar heb ik familie. Ik werd verkoper. Geen werk waar mijn hart ligt, maar de schoorsteen moest roken. Maar in Turkije was er geen toekomst voor mij als ongedocumenteerde. Ik had er nooit over nagedacht om naar Europa te gaan, maar een vriend en ik hebben toch die keuze gemaakt. Voor mij werd het Duitsland of Nederland. Ik koos voor het laatste land. Daar heb ik nooit spijt van gehad. Ik had op internet en sociale media vaak afbeeldingen gezien van Amsterdam en van de grachten. Dat leek me wel wat. Die vriend van me is ook naar Nederland gekomen, maar we reisden niet samen.’

Vluchtroute met vijf sterren

Sari beschrijft zijn vlucht naar Nederland als een route met vijf sterren. ‘Ik kon kiezen tussen zorgen dat ik wat geld had en een fake-ID scoren in Griekenland, of een niet ongevaarlijke weg afleggen door Oost-Europa, die deels te voet was. Die laatste optie wilde ik vermijden. Eerst ben ik vanuit Turkije naar Griekenland gevlogen. In dat land heb ik valse identiteitspapieren bemachtigd. Op de luchthaven ging het bijna mis. Als je in Griekenland betraapt wordt op het hebben van valse papieren moet je de cel in, maar er was een cellentekort. Na twee uur te zijn vastgehouden op het vliegveld kon ik weer gaan. Een medewerker gaf me het advies om het nog een keer te proberen. Hij begreep dat ik niet voor niets wilde vluchten, maar hij moest zijn werk doen. Bij de tweede poging ben ik

weer'

'Als je in Griekenland betrapt wordt op het hebben van valse papieren moet je de cel in'

weer betrapt, maar bij de derde poging lukte het om Athene te verlaten.'

Eenmaal op Schiphol meldde Sari zich bij de politie als asielzoeker, maar hij scheurde de valse papieren in stukjes en gooide ze in verschillende prullenbakken. 'Ik had op Facebook gelezen dat dit de beste aanpak was. Later vroegen mensen aan me waarom ik die valse papieren niet had verkocht, maar ik denk niet op die manier. Ik wilde niet dat er misbruik van gemaakt kon worden, vandaar deze keuze. Ik heb ook eerlijk gezegd dat ik op valse papieren had gereisd en wat ik met die papieren had gedaan.'

Op Schiphol werd hij door de marechaussee meteen naar het kantoor van de IND gebracht. 'Een dame was heel erg aardig. Ze kalmeerde me en zei dat ik nu veilig was. Het was de eerste keer dat ik iemand van de politie ontmoette die aardig was. In Syrië ging dat heel anders.'

Wat hij ook op Facebook had gelezen was dat je niet zomaar weggestuurd kon worden als je uit een oorlogsgebied kwam, plus wat je moest zeggen en wat er met je ging gebeuren. Ik kreeg een dagkaart voor de trein en een plattegrond met aanwijzingen hoe ik in Ter Apel moest komen.'

Kennismaken met hagelslag

De volgende dag kreeg Akminas wat hij noemt 'zijn eerste cultuurshock'. Het ontbijt werd geserveerd om 06.00 uur en de lunch

bestond uit... een broodje kaas en een glas melk? 'In Syrië eet je tussen de middag warm. Inmiddels ben ik er helemaal aan gewend en eet ik 's avonds warm eten. Ik maakte ook kennis met hagelslag. Een dag nadat ik in Ter Apel was aangekomen arriveerde mijn vriend. We hebben aan het COA gevraagd of we bij elkaar konden blijven. Dat bleek uitvoerbaar. Na twee nachten in Ter Apel waren we een maand in Budel en vervolgens in een azc in Doetinchem. Daar was het erg druk. We zijn er een maand gebleven en onze eerste gesprekken met de IND vonden er plaats. Verder hadden we binnen een paar weken een burgerservicenummer. Nu is de wachttijd hiervoor veel en veel langer.'

Na Doetinchem ging het tweetal naar Almere. Alleen was zijn vriend niet langer zijn vriend, maar zijn zwager. De vriend had gevraagd of hij met de zus van Sari zou mogen trouwen. Sari wist dat zijn zus deze man wel zag zitten. Het paar trouwde via Skype, want de zus van Sari was nog in het buitenland. 'We konden alleen het bovenlichaam van mijn zus zien en zij dat van ons. Onze 'bovenkant' was heel netjes gekleed, maar het was erg warm en aan onze benen droegen we shorts.'

Na een tijdje kreeg Sari een huis aangeboden in Oosthuizen, een dorpje bij Volendam. 'Er woonden veel oudere mensen, de bus kwam twee keer per uur en het huis was veel te groot voor mij. Toch accepteerde ik het, ook

al wilde ik in een grote stad wonen. In de periode die volgde, heb ik keihard gewerkt om zo snel mogelijk Nederlands te leren, in te burgeren en mijn rijbewijs te halen. Ik mocht maximaal 20 euro per week aan boodschappen besteden. Zo lukte het me om te sparen voor mijn rijlessen en later een auto.'

Abu Dhabi

Hij vond in Nederland verschillende keren werk dat in het teken stond van asielzoekers in zowel Amsterdam, Utrecht als Rotterdam. Soms was het een match, soms niet. Op een moment voelde Sari toch de behoefte om weer eens in een ander land te wonen. De temperatuur speelde daarbij een rol. 'Ik wilde geen kou, maar

telefoontje. Ik besloot om niet meer te klagen over het weer en terug te gaan. In Nederland had ik vier sollicitatiegesprekken, waarvan eentje in het azc in Almere, waar ik zelf destijds verbleef als asielzoeker. Daar werd ik aangenomen en ik werk er nog steeds met veel plezier.'

Sari gaat vol energie naar zijn werk. 'Toen ik nog zelf in het azc verbleef, vroeg ik me af en toe af wat de mensen, die ik van achter de balie zag, voor werk zouden doen. Nu weet ik het, want ik doe het zelf. De BRP, de Basisregistratie Personen, de wekelijkse avondmeldplicht en ik help de bewoners van het azc met allerlei dingen. Ze zijn blij dat ik hun taal spreekt, omdat dit voor hen vertrouwd aanvoelt. Het is dankbaar werk.'

'Ik ben heel blij dat ik vast werk heb'

warmte. Mijn zus woont in Abu Dhabi en stelde voor om daar naartoe te komen. Ik kende nog meer mensen daar. De salarissen in Abu Dhabi zijn goed, maar er is geen sociaal werk. Er zijn immers geen arme mensen. In die periode steeg de olieprijs behoorlijk. Ik zat met mijn familie in een restaurant en vroeg me hardop af hoe dat kon in een olieland.'

Hij moest meteen zijn mond houden. Anders zou iedereen aan tafel gedeporteerd kunnen worden. Zoiets kon je niet zeggen.

Vier sollicitatiegesprekken

'Ik was bezig met online solliciteren in Abu Dhabi, maar ik kreeg geen enkele reactie. Uiteindelijk solliciteerde ik vanuit Abu Dhabi op banen in Nederland. Binnen een paar uur kreeg ik het eerste

Nu weet Akminas zeker dat hij hier blijft. 'Nederland is een van de beste landen in de wereld. Je hebt werk, je kunt geld verdienen en er is altijd een vangnet, bijvoorbeeld als je je baan kwijt zou raken. Ik ben heel blij dat ik vast werk heb. In Nederland bepaal ik mijn eigen route in plaats van te trouwen en kinderen te krijgen. In Syrië kan zoiets eigenlijk niet.'

Een van de redenen waarom hij zijn werk zo belangrijk vindt, is dat hij weet wat er in asielzoekers omgaat. 'Ik zeg altijd tegen bewoners dat ze hun tijd in het azc goed moeten gebruiken. Het is een moeilijke tijd tussen mensen die je niet kent en die elk moment overgeplaatst kunnen worden of een huis krijgen. Dat weet ik. Maar ga plannen maken en voer ze uit zodra het kan.' ●

‘Vluchten is je hoop najagen’

Vluchten doe je niet zo maar. Emine Oncü kwam in 2018 als politiek vluchteling vanuit Turkije naar Nederland. ‘Zelfs als je hart klopt voor dat nieuwe land, zul je altijd als buitenlander worden gezien.’

● EMINE ONCÜ

Wat betekent het om een vluchteling te zijn? Het is een onderwerp dat over de hele wereld wordt besproken. Vaak gaat het dan om politieke, economische en sociale problemen. Ik wil een ander raam openen.

Vluchteling zijn...

Dit betekent het niet kunnen ademen in eigen land. Je voelt dat je er niet kunt leven. Aan behoeften en verwachtingen wordt niet voldaan.

Vluchteling zijn...

Is onhoorbaar zijn als je spreekt. Als je huilt, word je genegeerd. Het is niet kunnen dromen in je eigen land.

Vluchteling zijn...

Is soms gewoon niet in staat zijn om je maag te vullen. Soms betekent het dat je midden in een vuurgevecht zit. Soms gaat het over het slachtoffer zijn van een politieke oorlog waar nog nooit iemand van heeft gehoord.

Vluchteling zijn...

Is een moeilijke beslissing. Het is een onbekend pad betreden. Soms is die weg erg gevaarlijk. Je leven kan eindigen. Het blijft een moeilijke beslissing om te nemen.

Vluchteling zijn...

Is je hoop najagen. Het is willen dromen. Het is willen leven. Het is een kleine wereld voor jezelf willen bouwen, zonder angst, zonder zorgen voor de toekomst.

Vluchteling zijn...

Soms kom je gewoon niet op de plek waar je heen wilt. De wereld waarvan je droomt, wordt niet bereikt. Sommigen verdrieken. Sommigen verdwalen op de route. Sommigen worden vermoord. Deze vluchtelingen worden cijfers in het nieuws zonder zelfs maar hun namen te noemen.

Vluchteling zijn...

Betekent soms dat je je emoties niet volledig kunt uiten. Het betekent dat je wordt blootgesteld aan de kilheid in de blik van een ambtenaar die zegt: ‘Dit is toch jouw keuze.’

We kunnen hier nog veel meer aan toevoegen door alle vluchtelingen naar hun ervaringen te vragen. Maar ik wil graag een andere kijk bieden. Wat kunnen vluchtelingen doen? En wat kunnen de mensen uit het ontvangende land doen?

Vluchtelingen moeten harder hun best doen om hun leven op te bouwen. Ze zouden het land dat hen heeft geaccepteerd dankbaar moeten zijn. Ze zouden bijvoorbeeld meer hun best moeten doen om de taal en cultuur te leren kennen van het land waar ze nu wonen. ‘Wat moet ik doen om in te burgeren?’ Je moet deze vraag

---

Soms word je gezien als immoreel, soms als onwetend, ongemanierd, ongeschoold en soms zelfs als crimineel

Vluchteling zijn...

Gaat er altijd om dat je een vreemdeling bent in het land waar je naartoe gaat. Het betekent dat je eraan herinnerd wordt dat je een buitenlander bent, zelfs als je kinderen er geboren zijn. Zelfs als je hart klopt voor dat land, zul je altijd als buitenlander worden gezien.

Vluchteling zijn...

Is een doelwit zijn van vooroordelen. Soms word je gezien als immoreel, soms als onwetend, ongemanierd, ongeschoold en soms zelfs als crimineel.

altijd aan jezelf stellen. Bij het opbouwen van een toekomst, moet het je doel zijn om een bijdrage te leveren aan de maatschappij.

Je mag niemand tot last zijn. Wees een eerlijk persoon die de wetten respecteert. Je moet je houden aan de regels van het land waar je woont. En bijdragen aan de toekomst van het land. Men kan de boeken van het land lezen en de ideeën en gedachten respecteren. Sta altijd open om jezelf te verbeteren. En wees altijd positief, blijf positief.

En hoe moeten de mensen in

het ontvangende land, waar de vluchtelingen binnenkomen, reageren?

Zij moeten afstand nemen van hun vooroordelen. Er zijn goede en slechte mensen. In elk land. Een land kan niet alleen maar goed zijn. En ook niet alleen slecht. Daarom moeten ze objectief kijken naar de mensen die na een moeilijke beslissing naar ons land komen. Iedereen moet als individu beoordeeld worden. Als een persoon die uit land A komt en asiel aanvraagt iets onaangenaams heeft gedaan, mag men niet het hele land A veroordelen.

VLUCHTELINGEN IN DE GRIEKSE PLAATS IDOMENI, VLAKBIJ DE GRENS MET NOORD-MACEDONIË. BEELD PIXABAY/J.D. BLACK

We moeten leren dit leven samen te leven

Een open kijk kan het integratieproces van de mensen met een migratieachtergrond bevorderen. In feite is dit een heel moeilijk proces voor de mensen in de landen die vluchtelingen ontvangen. Waarom? Omdat de vluchtelingen uit veel verschillende landen en culturen komen. Vluchtelingen moeten integreren in één cultuur, maar de inwoners van het ontvangende land moeten samenleven met mensen uit veel verschillende culturen.

Natuurlijk kunnen ze niet alle culturen leren kennen of volledig begrijpen. Maar ze kunnen res-

pectvol en acceptierend zijn. Dat lijkt me de enige oplossing. Asielzoekers kunnen kleur toevoegen aan gesprekken en culturen laten ervaren. Dankzij vluchtelingen kunnen we kennismaken met verhalen, eten, kleding, dansen, liedjes, en vele andere zaken zonder naar het buitenland te gaan. Zo ontstaan vriendschappen en wie weet kunnen we samen op vakantie gaan naar zijn/haar land van herkomst. Klinkt dat niet leuk?

Het leven is kort. Het is niet nodig om ruzie te maken. Het is niet nodig om haat te voelen. De wereld is eigenlijk niet zo groot als

hij lijkt. We zijn allemaal mensen en er is een wereld geschapen waarin we samen kunnen leven.

Laten we onze wereld, die om verschillende redenen in puin ligt, niet compliceren met problemen die we kunnen oplossen, toch? We moeten leren dit leven samen te leven.

We kunnen ons een wereld voorstellen waarin elk land welvarend is, oorlogen verleden tijd zijn en de rivaliteit tussen landen er niet meer toe doet.

Dit is een mooie toekomstdroom. Maar tot die tijd kunnen we zelf kleine stapjes zetten. ●

Welke rol speelt Iran nu eigenlijk

STUDENTEN IN ISFAHAN, IRAN. BEELD: PIXABAY.

Iran ontkent elke betrokkenheid bij acties van paramilitaire groeperingen zoals Kata'ib Hezbollah en de Houthi's, maar het is wel in staat deze aanvallen te stoppen. Welke invloed heeft het nu eigenlijk in de regio?

● MAJORIE VAN LEIJEN

Amerikaanse bases in Syrië en Irak worden niet meer aangevallen, meldden de Verenigde Staten eind februari. Iran heeft de milities die verantwoordelijk waren voor

deze aanvallen gemaand tot kalmte, want het wil verdere escalatie in de regio voorkomen. Het is een lichtpuntje in de berichtgeving over het Midden-Oosten, waar het onrustig is sinds de oorlog in Gaza.

De plotselinge détente wordt in het Westen vooral toegeschreven aan het succes van de Amerikaanse tegenaanvallen, zegt historicus en Iran-watcher Pey-

---

‘Teheran heeft nu eerder een remmende invloed op de regionale ontwikkelingen’

in het Midden-Oosten?

‘De Houthi’s zijn een machtsfactor van betekenis geworden’

in Jemen en verschillende Iraakse groeperingen zijn verenigd in dit streven. Iran is de grootste mogendheid van dit verzet.

Maar een directe confrontatie met de VS heeft Iran nog nooit opgezocht en zullen ze ook nu niet doen, zegt Paul Aarts, voormalig docent Internationale Betrekkingen aan de Universiteit Amsterdam. ‘Dat heeft er onder andere mee te maken dat het regime simpelweg content is met de huidige situatie. Het regime zit niet te wachten op een militair conflict, wat niet alleen enorme militaire, maar ook politieke en economische gevolgen zou hebben.’

Sinds de oorlog in Gaza zijn de reputaties van Israël en de VS in de niet-westerse wereld fors verslechterd, terwijl de reputatie van Iran er juist op vooruit is gegaan, legt Jafari uit. ‘Iran ziet het tij keren. Eigenlijk zijn de belangen van Iran al gediend. Iran kan dit goed gebruiken, want het heeft flink wat imago-schade opgelopen in de Arabische wereld toen het de kant koos van het regime van Bashar al-Assad in de Syrische burgeroorlog. In feite heeft Iran er baat bij dat de oorlog in Gaza nog even voortduurt.’

Jafari noemt dit de tactiek van de lange adem. Aarts beschrijft het als een opportunistisch buitenlandbeleid, waarbij Iran zelf geen actie onderneemt maar gebruik maakt van door anderen gecreëerde situaties en deze in eigen voordeel uitbuit.

man Jafari. ‘Dit is deels waar, maar het moet ook gezien worden vanuit de wens van Iran om verdere escalatie te voorkomen. Iran heeft geen belang bij een confrontatie met de Verenigde Staten.’

As van het verzet

Dit klinkt misschien tegenstrijdig. De VS, ‘de Grote Satan’, zijn immers de grote vijand van Iran. Het Iraanse regime en zijn bondgenoten willen dat Amerikaanse troepen uit de regio vertrekken. Deze bondgenoten worden overkoepelend de ‘as van het verzet’ genoemd. Het Syrische regime, Hezbollah in Libanon, de Houthi’s

‘En op dit moment is het beslist niet in het voordeel van Iran om de situatie te laten escaleren. Teheran heeft nu eerder een remmende invloed op de regionale ontwikkelingen.’

De VS zien echter in Iran de regisseur van de aanvallen in de afgelopen maanden. De Houthi’s, Hezbollah in Libanon en Kata’ib Hezbollah in Irak worden direct aangestuurd door Iran, is het narratief. Deze groeperingen worden in westerse media vrijwel altijd aangeduid als ‘door Iran gesteunde groeperingen’. Hierdoor gaat alle aandacht naar Iran en veel minder naar de lokale actoren.

Lokale actoren en factoren

Dit is een gevaarlijke redenering, zegt Jafari, omdat je dan voorbij gaat aan lokale factoren in de landen waar deze groeperingen opereren. Als voorbeeld noemt hij Irak. Kata’ib Hezbollah is een sji-

tische paramilitaire groepering die is opgericht na de Amerikaanse invasie in Irak. De partij vocht tegen de VS-geleide coalitie en de regering die door deze coalitie gesteund werd en uiteindelijk ook tegen ISIS. ‘Als je deze partij ziet als een marionet van Iran, dan ben je echt blind voor de gevolgen van de Irak-oorlog, hier wordt de westerse rol weggeveegd’, zegt Jafari. ‘Het is niet zo dat Iran hier totaal geen invloed heeft, maar het is veel meer dan dat.’

Hetzelfde geldt voor de Houthi’s in Jemen, die in reactie op de Gaza-oorlog westerse schepen aanvallen in de Rode Zee. Naar eigen zeggen doen ze dit om een staakt-het-vuren af te dwingen in Gaza, uit solidariteit met de Palestijnen. De acties hebben echter ook te maken met een machtsstrijd in eigen land. Sinds 2015 waren de Houthi’s verwikkeld in een burgeroorlog. ‘De Houthi’s gebruiken de acties in de Rode Zee ook als instrument om de populariteit in eigen land op te krikken. De burgeroorlog in Jemen is in feite beslist – in het voordeel van de Houthi’s. Ze zijn een machtsfactor van betekenis geworden. Niet alleen maar in Jemen zelf, maar ook regionaal en zelfs mondiaal, gezien de verstoring van de scheepvaart door het Suezkanaal’, zegt Aarts.

Steun maar geen proxy

‘Ik geloof persoonlijk niet dat de

‘Dat deze groeperingen worden beschreven als de marionetten van Iran is denigrerend’

‘Kata’ib Hezbollah laat zich niet makkelijk sturen door Iran’

acties in de Rode Zee worden aangestuurd vanuit Iran’, vervolgt hij. ‘Hiervoor is geen spoor van bewijs. Ze steunen de Houthis wel, bijvoorbeeld met behulp van inlichtingen over schepen in de Rode Zee, maar ze geven geen instructies aan deze rebellen.’ Of zoals Jafari zegt: ‘Iran heeft zeker een belangrijke rol bij deze milities, maar dit betekent niet dat ze doen wat Teheran wil.’

Dit zegt Iran zelf ook. De Iraanse minister van Buitenlandse Zaken, Hossein Amir Abdollahian legde deze week uit: ‘We hebben geen proxy-groepen in de regio. Hezbollah en het Libanese verzet beslissen en handelen in overeenstemming met de veiligheid en belangen van Libanon. Sana’a (refererend aan de Houthis) besloot en handelde binnen dit kader, en in Irak en Syrië werden groepen opgericht om ISIS te bestrijden, die een rol blijven spelen. Ze voeren acties uit voor de veiligheid van hun land, met hun eigen belangen en redenen’, aldus geciteerd op de Iraanse nieuwssite IRNA.

Jafari heeft moeite met de term ‘proxy’, die vaak wordt gebruikt om de relatie tussen Iran en deze groeperingen te beschrijven. Bij een proxy wordt een partij ingezet door een andere partij om diens belangen te behartigen. Maar Jafari spreekt liever van bondgenoten. ‘Dat deze groeperingen worden beschreven als de marionetten van Iran is denigrerend, alsof ze

hersenloze pionnen zijn die de orders van Iran opvolgen en geen eigen belangen hebben. Ze hebben misschien gedeelde belangen, die soms overlappen en soms ook niet. Dat is overal ter wereld het geval. Nederland is een bondgenoot van de VS en het is vaak het eerste land dat meegaat met de VS op het internationale toneel. Maar het zou vreemd zijn als Nederland de proxy van Amerika werd genoemd.’

Waarom juist de sjiieten?

Iran is de grote machthebber binnen dit bondgenootschap, deze groeperingen kijken logischerwijs voor steun naar Iran’, zegt Jafari. Bovendien is er in de meeste gevallen ook een religieuze verbondenheid tussen deze partijen. Kata’ib Hezbollah, de Houthis en Hezbollah zijn sjiitische groeperingen. De religieuze staat van Iran is gebaseerd op het fenomeen *welayat-i faqih*: een concept geïntroduceerd door Ayatollah Khomeini, dat erop neerkomt dat er binnen de sjiitische gemeenschap een opperste leider moet zijn die het politieke en religieuze gezag in handen heeft. In theorie zou deze leider ook buiten landsgrenzen zijn gezag kennen.

‘Maar in de praktijk speelt dit helemaal niet’, zegt Jafari. De Iraakse sjiitische leider Ali al-Sistani heeft zich hier zelfs tegen uitgesproken. ‘Sjiieten in Irak vinden de vermenging van religie en politiek een probleem’,

legt Jafari uit. Ook Kata’ib Hezbollah laat zich niet makkelijk sturen door Iran, legt Aarts uit. ‘De groepering wil meer bewegingsvrijheid en handelt regelmatig in strijd met de belangen van Iran.’ Volgens Jafari heeft Iran alle zeilen moeten bijzetten om ze te overtuigen de Amerikaanse bases niet langer aan te vallen.

Hezbollah in Libanon is waarschijnlijk nog het meest beïnvloed door het dogma van de Iraanse religieuze leiders, zegt Aarts. ‘Iran beschouwt Hezbollah dan ook als troefkaart. Een sterk, tot de tanden bewapend Hezbollah is voor Teheran een belangrijk instrument ter afschrikking van mogelijke Israëlische agressie tegen Iran zelf.’ Maar ook hier zie je dat Hezbollah een eigen koers vaart. Libanon heeft te kampen met een zware economische crisis en Hezbollah is naast een verzetspartij ook een

menteert hij. Vooral in de laatste paar jaar is het protest tegen de invloed van de religieuze elite gegroeid in Iran en dit heeft veel internationale aandacht gekregen. Dit heeft de religieuze reputatie van Iran geen goed gedaan. ‘Eigenlijk is de soft power van Iran beperkt, of veel minder dan het had kunnen zijn. Het land mag dan machtig zijn en in staat zijn steun te leveren aan kleinere partijen, maar de invloed die het heeft op de opvattingen van andere sjiieten is niet heel erg groot.’

Is het dan toeval dat het juist sjiitische groeperingen zijn die onderdeel uitmaken van het ‘as van het verzet’ en op dit moment de meeste weerstand bieden tegen Israël in de oorlog met Gaza? Nee, maar de reden hiervoor is pragmatisch van aard, zegt Aarts. ‘Sinds 1979 (het jaar van de Iraanse Revolutie tegen de sjah, red) heeft Iran zich de rol aangemeten van hoeder van

‘Eigenlijk is de soft power van Iran beperkt’

politieke partij, onderdeel van de huidige regering. In de woorden van Hassan Nasrallah, de leider van Hezbollah, is het nu vooral tijd om Libanon op de eerste plaats te zetten.

Soft power van Iran is beperkt

‘Het idee van de opperste leider wordt door de meeste sjiieten lokaal toegepast’, zegt Jafari. Bovendien heeft Iran de zaakjes zelf ook niet op orde, beargu-

het islamitische Zuiden in het verzet tegen het dominante Westen. Iran kan daarbij vissen uit een sjiitische vijver en doet dit ook, maar zonder dit te reduceren tot een sektarische kwestie. Het is vooral het anti-westerse sentiment dat hen met elkaar verbindt. Er zijn mensen die zeggen dat Iran als sjiitische grootmacht de rest van de regio wil overnemen. Dit klinkt wellicht als een krachtig narratief, maar is in de praktijk pure fantasie.’ ●

FATIMA BALLAH Midden-Oostendeskundige
en publicist.

Brood en rozen

Op 8 maart 1908 demonstreerden duizenden vrouwen in New York voor een beter loon en betere arbeidsomstandigheden: brood en rozen. Op dezelfde dag, nog geen tien jaar later, staakten Russische vrouwen in Sint-Petersburg om dezelfde redenen hun werk; terugkijkend was het de start van de Russische revolutie.

Van het kiesrecht tot beter loon, van de handelingsonbekwaamheid tot abortus, vrouwen hebben keihard moeten strijden om niet als minderwaardigen door het leven te gaan. Op 8 maart kwamen over de hele wereld vrouwen bij elkaar om de strijd te herdenken, om te vieren wat er is bereikt en om aandacht te vragen voor de lange weg die nog gelopen moet worden; de vrouwenmars.

Elke dag lopen vrouwen over de hele wereld kilometers om hun kinderen van voedsel te kunnen voorzien. Net zoals Hagar volgens de Islamitische traditie kilometers liep tussen de heuvels Safa en Marwa op zoek naar water om de dorst van haar zoon Ismaël te lessen. Moeders voeden en investeren in hun kinderen, meer dan vaders, weten we al heel lang. In de jaren twintig van de vorige eeuw sprak de

In plaats van arme, alleenstaande moeders van kleur te ondersteunen, met het oog op de kinderen, werd het brood van deze vrouwen afgepakt.

Ghanese wetenschapper James Emman Aggrey de volgende, rake, woorden uit: 'Als je een man onderwijst, onderwijs je enkel een individu, maar als je een vrouw onderwijst, onderwijs je een hele natie.'

En toch zijn alleenstaande moeders het hardst getroffen door het toeslagenschandaal. Met name zwarte vrouwen met een laag inkomen. Dat blijkt geen toeval te zijn. Alleenstaande moeders waren voor de Belastingdienst bij voorbaat verdacht, al helemaal als ze zwart zijn of een migratieachtergrond hebben. In plaats van arme, alleenstaande moeders van kleur te ondersteunen, met het oog op de kinderen, werd het brood van deze vrouwen afgepakt. En soms daarna ook nog de kinderen.

In meerdere algoritmes die door de overheid gebruikt zijn blijken alleenstaande moeders als indicator voor fraude te zijn inge-

voerd. Zoals in de gemeente Rotterdam.

Alleenstaande bijstandsmoeders die slecht Nederlands spraken kregen brood van de gemeente, maar ze mochten geen extraatjes, geen rozen, hebben. En daar werd op gecontroleerd. Bleken ze die toch te hebben, dan moesten ze bewijzen dat ze daar recht op hadden. Konden ze dat niet goed genoeg laten zien, dan mocht de gemeente hen fraudeur noemen en alles afpakken.

Had toenmalig minister Aart Jan de Geus van Sociale Zaken, die in 2003 al verklaard had dat de emancipatie van de autochtone vrouw was voltooid, ooit kunnen bedenken dat zijn eigen overheid systemen zou bouwen om vrouwen eruit te pikken en kwetsbaarder te maken? Nog afgezien van het feit dat vrouwen ook in Nederland het vaakst slachtoffer zijn van geweld in eigen huis, vermoed ik dat hij het kruispunt waarop je én vrouw bent

én arm, en het stigma erop, niet mee had genomen in zijn enthousiasme. Misschien komt dat omdat relatief gezien de armste vrouwen vaker vrouwen met een migratieachtergrond zijn, en, nou ja, die bedoelde hij niet.

Overheidsgeweld tegen vrouwen kom je niet alleen tegen in algoritmes. Overheidsbeleid heeft voor sommige groepen vrouwen tot gevolg dat ze extra risico lopen op uitbuiting en geweld. Denk aan vrouwen die als huwelijksmigrant naar Nederland komen om een leven op te bouwen met hun partner. De staat heeft hen juridisch afhankelijk gemaakt van hun man, waardoor huwelijksmigranten in een staat van praktische handelingsonbekwaamheid leven die voor de Nederlandse, autochtone vrouw al in de jaren vijftig is afgeschaft. Dat feit is zo genormaliseerd, dat er nauwelijks een haan naar kraait. Het (on)recht geeft de partner –vaak een man– in deze grenzeloze relatie de macht om de kwaliteit en het verloop van de relatie te bepalen. Alleen nadat goed gedocumenteerd geweld heeft plaatsgevonden, is er een juridische uitweg naar zelfstandigheid. Anders dan dat, blijf je als kersverse bruid afhankelijk van de grillen van de man. Komt hij met brood? Krijgt zij rozen? •

Dit is wat de Koerden te wachten s

Amerikaanse troepen in Syrië zouden binnen korte termijn kunnen vertrekken. Wat betekent dit voor de Koerden, de belangrijkste partners van de Verenigde Staten in hun strijd tegen terreurgroep IS? En vormt IS wel de grootste bedreiging in de regio, of zijn dit andere partijen?

● MAJORIE VAN LEIJEN

Sinds 2015 zijn Amerikaanse troepen aanwezig in Syrië, ter ondersteuning van de strijd tegen IS. Ze vormen een coalitie met de Syrian Democratic Forces (SDF), een koepelorganisatie van Koerdische en Arabische strijders die nu de dienst uitmaken in de autonome regio Noordoost-Syrië (AANES). In 2019 werd IS verslagen. Sindsdien ligt de focus op wederopbouw. Maar de aanwezigheid van Amerikaanse troepen wordt in toenemende mate aangevochten door Iran, dat de Amerikaanse invloed in de regio als een doorn in het oog ervaart.

Sinds de huidige oorlog in Gaza hebben aan Iran gelieerde milities meer dan honderd aanvallen uitgevoerd op Amerikaanse bases in het noordoosten van Syrië. De VS reagerden met luchtaanvallen. Ook Israël heeft meer dan dertig aanvallen uitgevoerd op Iraanse milities in Syrië. Deze week nog voerde de Israëlische luchtmacht aanvallen uit op Iraanse militaire doelwitten in Damascus.

De proxy-oorlog tussen de grootmachten in Syrië is voor de Amerikanen een reden hun aanwezigheid nog eens kritisch te bekijken. Maar een eventueel vertrek zal grote gevolgen hebben voor het noordoosten van Syrië.

Semi-autonoom gebied

De SDF regeert sinds 2019 de facto over het gebied ten noorden van de Eufraat, een gebied waar voornamelijk Koerdische Syriërs wonen. De SDF bestaat uit meerdere etnische groepen maar de YPG, de militaire arm van de beweging, is een Koerdische militie. 'De SDF regeert

in het gebied met stilzwijgende goedkeuring van het Syrische regime, dat zich vooral bezighoudt met het behoud van de controle over Damascus en het terugwinnen van de 'rebellengebieden' in het noordwesten van Syrië', legt Martin van Bruinessen, hoogleraar Hedendaagse Moslimgemeenschappen aan de Universiteit Utrecht, uit.

'Het zou kunnen leiden tot chaos'

'De Amerikanen steunen de SDF met wapens en geld', zegt hij. 'Bovendien geldt hun aanwezigheid als een buffer voor andere grootmachten die aanwezig zijn in Syrië'.

'Als de Amerikaanse aanwezigheid wegvalt dan ontstaat er een machtsvacuüm. Dat zou kunnen leiden tot chaos', zegt Thomas McGee, een Britse deskundige op het gebied van de Koerden in Syrië. 'Er zijn namelijk meerdere partijen die de boel kunnen verstoren. IS is daar een van, een andere is het Syrische regime. Maar ook de Turkse regering heeft er belang bij zich te bemoeien met het gebied.'

Hergroepering IS

Eerst over de terreurgroep IS, die eigenlijk nooit helemaal is weggevoerd. Momenteel bevindt de islamistische militante beweging zich vooral in de Badia-woestijn, vanuit waar ze regelmatig aanvallen uitvoert op militaire doelen en burgerdoelen. Een van de meest

succesvolle acties was de uitbraak van honderden strijders uit de gevangenis in Al Hasakah. 'De meeste van deze gevangenen waren IS-strijders', zegt Van Bruinessen. Volgens de wetenschapper ligt hier ook gelijk een van de belangrijkste potentiële gevaren. 'Mocht de ondersteuning van Amerikaanse troepen wegvallen, dan is de kans groot dat er meer uitbraken volgen, ook in de kampen waar Europese IS-strijders zitten. Op dit moment worden deze kampen bewaakt door de SDF. Zonder de steun van de VS kunnen zij de bewaking niet effectief uitvoeren.'

Bovendien is de steun voor de SDF onder de eigen bevolking niet onvoorwaardelijk. Dit stelt de Amerikaanse denktank Crisis Group in een rapport uit 2022 over de mogelijke terugkeer van IS. Strijders van de militante beweging doen regelmatig zaken met de lokale inwoners, die zich genooddaakt voelen om te handelen naar wat hen de beste optie lijkt. Omdat er wordt

'De steun voor de SDF onder de eigen bevolking is niet onvoorwaardelijk'

geanticipeerd op een vertrek van Amerikaanse troepen, zullen lokale bewoners geen weerstand bieden tegen interactie met IS, uit angst voor latere represailles, schrijft de denktank.

Volgens de VN-onderzoekscommissie voor Syrië is er inderdaad

sprake van een afbrokkeling van de machtspositie van de SDF. In haar rapport van 11 maart stelt de commissie dat er in de laatste maanden sprake was van strijdende militaire fracties in Deir al Zor, omdat de SDF de regio niet naar behoeven bestuurt. De SDF zou zich schuldig maken aan corruptie en repressie. Dit heeft geleid tot lokale onlusten, waarbij ook burgers het slachtoffer werden, aldus het VN-rapport.

Turkse ambities

Deze ontwikkelingen vergroten de kans op een terugkeer van IS. Maar dit is niet het enige, en ook niet meest bedreigende scenario voor de Koerden in Noordoost-Syrië. Die dreiging komt vanuit Turkije en is zeer reëel, zegt Van Bruinessen. 'President Recep Tayyip Erdogan wil Noord-Syrië bezetten. Er wonen veel Syrische vluchtelingen in Turkije en dat levert problemen op. Erdogan wil deze vluchtelingen hervestigen in Noord-Syrië. Bovendien wil hij af van het Koerdische zelfbestuur aan zijn zuidgrens.'

Turkije heeft in de afgelopen jaren dankbaar gebruik gemaakt van de decentralisatie in buurland Syrië. In 2018 bezetten Turkse troepen de regio rondom Afrin, in 2019 trok het de grens over ten noorden van Al Raqah. In beide gevallen gebruikte het land de dreiging van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) als reden voor de inval. Turkije, maar ook de VS en de Europese Unie beschouwen de PKK als een terroristische organisatie. Volgens Turkije hield PKK zich op in het grensgebied.

Erdogan gebruikt deze retoriek nog steeds. Hij dreigde deze week opnieuw met een invasie van buurlanden Syrië en Irak om op die manier de Koerdische PKK te bestrijden. 'We gaan het karwei in Syrië en Irak afmaken', zei hij tij-

taat als de VS uit Syrië vertrekken

BEELD: YOUTUBE/MSNBC

dens een iftar-bijeenkomst.

‘Het Turkse leger heeft in het noordoosten van Syrië de operaties tegen SDF versneld als vergelding voor een aanval die in oktober door de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) in Ankara werd opgeëist’, schrijft ook de VN-onderzoekscommissie voor Syrië. Dagelijks vinden er drone-aanvallen plaats in de gebieden die onder het Koerdische zelfbestuur vallen. Maar volgens Van Bruinessen is de link tussen de Koerden en de PKK niet bewezen. ‘Het Koerdische zelfbestuur in Syrië is niet het verlengde van de PKK, al delen ze dezelfde ideologie. De militaire en politieke leiders vertegenwoordigen in de eerste plaats (een belangrijk deel van) de Syrische Koerden, en hun strijd gaat om de belangen van de Syrische Koerdische bevolking, niet om die van de broederpartij in Turkije.’

Volgens de wetenschapper is het te danken aan de aanwezigheid van Amerikaanse troepen dat Turkije nog geen grootschalige actie heeft uitgevoerd in het noordoosten. Maar als de Amerikanen zich terugtrekken dan zal Turkije de regio waarschijnlijk binnenvallen, denkt ook McGee. Maar in dit geval is er nog een derde factor die in

beschouwing genomen moet worden: het Syrische regime zelf.

‘Je kan ervan uitgaan dat de Koerden weinig vertrouwen hebben in het regime’

Het Syrische regime

Het regime van Bashar al-Assad heeft een complexe relatie met de Koerden in het noordoosten. Tijdens de burgeroorlog waren de Koerden de minste zorg voor Assad. De dictator maakte bovendien dankbaar gebruik van de bereidwilligheid van SDF om IS te bestrijden. Hoewel Assad zich vooral gesteund ziet door Rusland en Iran in het bestrijden van andere ‘opstandelingen’ in het land, heeft het uiteindelijk samengewerkt met de SDF en de Amerikanen in de strijd tegen IS,

wat een doorslaggevende factor was in het opdoeken van het kalifaat, zo schrijft de Crisis Group.

Het regime van Assad ziet de potentiële hergroepering van IS en de opmars van Turkije wel degelijk als een bedreiging, maar het maakt zich meer zorgen over de islamistische rebellenlegers in het noordwesten van het land, legt van Bruinessen uit. ‘En je kan ervan uitgaan dat de Koerden weinig vertrouwen hebben in het regime. Assad wil heel Syrië terug. Mocht het Syrische leger zich verzetten tegen de Turken dan zullen de Koerden zich volledig moeten overleveren aan het regime. Dan zijn ze alles wat ze hebben opgebouwd de afgelopen jaren weer kwijt. Bovendien is het niet vanzelfsprekend dat het Syrische leger in het noordoosten meer succes behaalt dan momenteel in het noordwesten.’

Donkere wolken

‘Het ziet er niet goed uit voor de Koerden’, zegt Van Bruinessen. ‘En dat terwijl het er tien jaar geleden nog zo goed uitzag. Voor het eerst in lange tijd was er rust en stabiliteit in de regio.’

McGee: ‘Als de VS inderdaad uit de regio vertrekken, wat was dan

‘Syrië is niet te vergelijken met Afghanistan’

het hele punt van hun aanwezigheid? En van de investeringen die ze hebben gedaan?’ Afgezien van een mogelijke machtsverschuiving staat de stabilisatie van de regio op het spel, filosofeert hij. ‘Veiligheid is niet alleen het buiten de deur houden van IS, maar ook het creëren van bepaalde zekerheden voor de mensen die er wonen. Natuurlijk verwacht niemand dat de VS hier voor altijd zullen blijven, maar er is op zijn minst een transitieperiode nodig.’

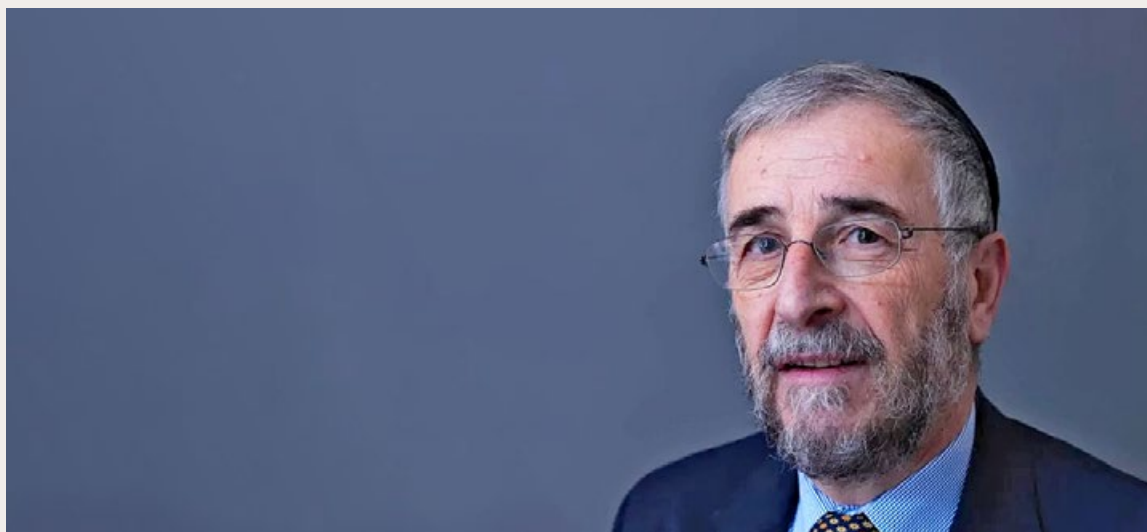
Volgens McGee wordt er al jaren gepraat over het mogelijke vertrek van de Amerikanen, waardoor de lokale bevolking al langer in onzekerheid leeft. Vergelijkingen met Afghanistan, waar het vertrek van de VS tot een machtsovername van de Taliban leidde, wakkeren deze gevoelens van onzekerheid en onmacht alleen maar verder aan.

Maar volgens Van Bruinessen is Syrië niet te vergelijken met Afghanistan. De voormalige regering in Afghanistan heeft nooit brede steun onder de bevolking gehad. Dit regime werd door het Westen in het zadel gehouden. Syrië is veel gecompliceerder. De Koerden zijn goed georganiseerd en ze hebben grotendeels op eigen kracht IS verslagen. Weliswaar met Amerikaanse steun, maar deze steun was veel minder essentieel dan in Kabul.’

‘Syrië zal eerder naar buurland Irak kijken, waar dezelfde bedreigingen op de loer liggen voor de Koerden. Ook hier dreigt de hergroepering van IS. En ook hier voert Turkije de aanvallen op in de Koerdische grensregio onder het voorwendsel om te vechten tegen de PKK.’ ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

Sinds zondag weet ik: Jodenhaat bestaat nog steeds

Aan de hand van mijn zus liep ik op 4 mei mee met de stille tocht het park in. Bij het monument van beeldhouwer Mari Andriessen luisterden we naar de toespraak van de burgemeester. Na de laatste trompettonen stonden wij, twee kleine Joodse kinderen, twee minuten stil voor ons uit te kijken. De laatste kransen waren gelegd, we liepen samen weer naar huis. Naar papa en mama. Het was nog maar een aantal jaren na die oorlog. Onze ouders hadden zelf geen behoefte aan zo'n stille tocht. Wel wilden zij graag dat wij gingen. Zo jong als we waren. Op een avond als de vierde mei beleefden onze ouders op hun eigen manier hun verdriet.

Het was begin jaren vijftig. Toch was voor ons die oorlog héél ver weg. Het was zo verschrikkelijk geweest, met die overleden opa's en oma's, ooms en tantes, neefjes en nichtjes en onze eigen twee broertjes. Dat zal vast nooit weer gebeuren.

Een urn met as, rechtstreeks uit Auschwitz, kreeg een plekje op de Oosterbegraafplaats. Jaarlijks werd op die plek herdacht. Met deze menselijke as als pro-

duct van de grote vernietiging zo dicht in onze nabijheid wisten we dat zich dit nooit herhaalt.

De urn vond haar weg naar het Amsterdamse Wertheimpark midden in de oude Joodse buurt. Een buurt waar het Joodse leven zelf uit weg is gedeporteerd. De tekst 'Nooit meer Auschwitz' siert het monument ontworpen door Jan Wolkers. Dit benadrukt, bij al die honderden die hier één keer per jaar samenkomen, dat wat er toen ooit gebeurde echt de laatste keer is geweest.

De van Joden ontdane buurt vulde zich gaandeweg met meer monumenten. Met in het midden de monumentale synagogen van weleer en het Joods Museum. Alles meer dan voldoende om voor de toekomst vast te leggen dat de bordjes 'Voor Joden Verboden' nooit terug zullen keren.

Toch werkt het nog niet allemaal. Jodenhaat bestaat nog steeds.

Meerdere miljoenen euro's kost een Holocaust Namenmonument, met de meer dan honderduizend namen van Joden, Sinti en Roma. Dit moet het gaan doen. Er komt een wereld zonder die weerzin tegen Joden.

Ik sprak eens met wijlen burgemeester Eberhard van der Laan. We hadden zo onze twijfels

of het zou lukken, Jodenhaat uitbannen. Tot nu toe bleek de realiteit weerbarstiger dan het glas, het hardsteen of het marmer dat de boodschap tegen Jodenhaat had moeten uitdragen. De burgemeester schuift wat naar mij toe en mompelt op de voor hem bekende ietwat cynische manier. 'Ach, ook als het nog steeds niet werkt dan houdt onze stad er tenminste nog een echt Libeskind aan over.'

Deze wereldberoemde kunstenaar is de ontwerper van de Namenmuur.

En nu dan die nieuwe plaats tegenover de Hollandsche Schouwburg. De plek vanwaar meer dan 60.000 Joden uit Amsterdam de dood in werden gejaagd.

Net zoals al die eerdere gedenkplekken kwam ook dit museum tot stand door mensen die zich jaren met hart en ziel tot het uiterste hebben ingespannen om hun waardige levenswerk vervuld te krijgen.

Op de eerste dag dat de deur officieel open ging, op het moment dat onze koning Willem-Alexander daar het kleine meisje begroette als nakomeling van de weggevoerden, wist ik het. Ook ons Nationaal Holocaust Museum gaat het niet lukken. We weten

het nu al. Hoe tragisch ook. Het ligt niet aan het monument zelf. Opnieuw heeft het te maken met het grote gebrek aan intermenselijke waardigheid.

Op een plek waar stilte hoort te heersen, bij de schouwburg, bij de kindercrèche, bij de Portugese synagoge, bij het nieuwe museum, koos de meute er voor om te schreeuwen.

Op een begraafplaats gaat een fatsoenlijk mens niet protesteren. In de kampen Westerbork, Amersfoort of Vught of ook Sobibor of Auschwitz past alleen maar ingetogen gedrag en stilte. Spandoeken, megafoons, spreekkoren hebben daar geen plek.

Dat stukje Amsterdam, die oude Joodse buurt leeggehaald door de bezetter, is niet anders.

In een samenleving waar het gewone respect volkomen verdwenen is, herken ik alleen maar de waarheid van het verleden. En een kwaadaardige bevestiging van de toekomst.

Mijn kinderen schuld daar in het Volkspark in Enschede is sinds zondag echt verdwenen.

Mijn diepste respect voor hen die al die jaren zich zo ingespannen hebben voor hun monumenten omdat zij die toekomst zo graag ook voor hun eigen kinderen anders had willen laten zijn. ●

**THOMAS
VON DER DUNK**Publicist.
Cultuurhistoricus.

Uitnodigen van Herzog was een fout

Israël, het Jodendom en het zionisme zijn drie verschillende dingen en vallen zeker niet met elkaar op één lijn te stellen. Ik heb dat zelf in een recente column, gerelateerd aan mijn eigen deels Joodse familiegeschiedenis, gesteld, en er zijn ook veel anderen die dat benadrukken.

Dit niet in de laatste plaats in verband met een groeiend antisemitisme, waarbij tegen de achtergrond van een ontsprekend Israël, wél steeds vaker van zo'n gelijkstelling sprake is. Met het bloedbad in Gaza als Israëliisch antwoord op de pogrom van 7 oktober is dat actueler dan ooit. Veel Joden buiten Israël distantiëren zich nadrukkelijk daarvan, en willen evenmin op de wandaden van Benjamin Netanyahu afgerekend worden als Europese moslims op die van Osama Bin Laden.

Door de met de globalisering samenhangende gewijzigde samenstelling van de Europese bevolking heeft de Israëliische kijk op het Midden-Oostenconflict, na vele decennia tamelijk onweersproken te zijn geweest, niet meer het rijk alleen. Nu de al een eeuw durende strijd om het gewezen Britse mandaatgebied Palestina een ongekend explosieve – en in elk geval ongekend vernietigende – fase lijkt te zijn ingegaan, lopen aan beide zijden de emoties hoog op.

Want zowel veel Europese Joden

‘Dat Herzogs uitnodiging tot op het laatst geheim werd gehouden, duidt erop dat men wel degelijk nattigheid voelde’

als Europese moslims voelen natuurlijk wel een zekere verwantschap met het ene of andere kamp, vaak als gevolg van familie die ginds nu letterlijk onder vuur ligt of lag. Daarbij wordt door beide strijdende partijen ook een beroep op solidariteit van hun soortgenoten elders gedaan.

Het is juist de Israëliische regering die stelselmatig Israël aan het Jodendom gelijk stelt, en zich daarvoor ook op de Holocaust beroept. Uiteraard is Israël zonder de Holocaust ondenkbaar, in elk geval in zijn huidige vorm en met zijn huidige ideologische legitimatie, omdat die als wereldwijd Joods immigratieland veel verder gaat dan een oplossing voor het territoriale verdeelingsprobleem inzake de vóór de Tweede Wereldoorlog al ter plekke levende Joden, moslims en christenen. Dat was immers de opgave waarvoor men vanaf de ontbinding van het Ottomaanse Rijk voor het Heilige Land stond.

De historische claim die Israël steeds zo nadrukkelijk ter legitima-

tie van het eigen huidige handelen op de Holocaust legt, ook nu in de Gazastrook, maakt die omstrede in de ogen van veel sympathisanten van de Palestijnen. Zij beschouwen die als ‘smoes’ om de illegale Israëliische bezetting en omvolking van de Palestijnse gebieden te legitimeren.

Juist daardoor is de Holocaust in Europa op school als vanzelfsprekende lesstof onder druk komen te staan, zozeer dat sommige leraren die niet meer durven te behandelen vanwege de emotionele reacties van degenen die Joden nu niet als slachtoffers maar vooral als daders zien. Na 7 oktober meer dan ooit.

In het licht van het belang, om de nagedachtenis aan de Holocaust niet door de thans voor het Internationaal Gerechtshof gedaagde Israëliische regering te laten ontheiligen, en de Europese genocide op de Joden van het conflict in het Midden-Oosten te scheiden, is het onbegrijpelijk dat de directie van het nieuwe Holocaustmuseum in Amsterdam de president van de staat Israël voor de opening heeft

uitgenodigd. Dat is terecht ook bij veel Nederlandse Joden in het verkeerde keelgat geschoten, die niets van de extreemrechtse regering in West-Jeruzalem moeten hebben.

Herzog maakt daarvan weliswaar niet direct deel uit, maar hij heeft zichzelf ook recent op zeer onfrisse wijze over de Palestijnen uitgelaten. En hij vormt nu eenmaal het officiële gezicht van Israël. Als men de directeur van Yad Vashem, Israëls officiële herdenkingsmonument van de Holocaust had gevraagd, was het al iets heel anders geweest. De uitnodiging dateert weliswaar van vóór 7 oktober, maar dat mag niet doorslaggevend zijn.

Poetin was er ook nog in november 2018 in Parijs bij, bij Honderd Jaar Eerste Wereldoorlog, maar kan sinds 24 februari 2022 terecht elke uitnodiging vergeten. Dat Herzogs uitnodiging tot op het laatst geheim werd gehouden, duidt erop dat men wel degelijk nattigheid voelde.

Herzog kon het bovendien niet laten toch weer indirect een verbinding tussen de Joodse ervaringen met Hitler en de Israëliische met Hamas te leggen, en daarmee dus precies die scheiding teniet te doen waaraan de Amsterdamse museumdirectie zo zegt te hechten. Met zijn komst is zodoende toch een forse smet op de opening gevallen, en dus op wat een ingetogen herdenking van ongekend leed had moeten zijn. •

Abbie Chalgoum: ‘Voor de buitenwereld’

De voorstelling ‘Ik blijf bij je’ van theatermaker Abbie Chalgoum gaat over de gevolgen van het huiselijk geweld, dat hij als kind meemaakte. ‘Ik dacht dat ik de mishandelingen wel had verdiend.’

● AHLAM BENALI

Acteur Abbie Chalgoum (44) groeide op met een geweldadige vader. Eenmaal volwassen kreeg last van een zware depressie, stemmen in zijn hoofd en overmatig drankgebruik. Chalgoum hield niet minder van zijn vader, maar vooral minder van zichzelf. Hij deed twee zelfmoordpogingen. Het aangrijpende verleden van Chalgoum is onderwerp van de theatervoorstelling *Ik blijf bij je* van toneelgroep Maastricht, die dit voorjaar in reprise is gegaan, vertelt Chalgoum. In 2021 verscheen zijn gelijknamige autobiografie.

Wanneer Chalgoum van school thuiskwam, hoorde hij altijd zijn moeder in de keuken oude Marokkaanse liedjes zingen. ‘We waren dan eventjes alleen samen thuis. Tijdens het zingen keek ze mij aan en zong ik de liedjes met haar samen. Het ontroerde mij. De woorden ‘ik hou van je’ heb ik nooit van haar gehoord, maar ik kon ontzettend van haar zang genieten. Deze momenten, die wij alleen samen hadden, waren spaarzaam. Ze vertaalt nog steeds haar liefde in de vragen die ze aan mij stelt, de gesprekken die zij met mij voert en de woorden die ze kiest om mij goed te laten voelen. Hiermee voel ik dat ze van mij houdt en de taal van de liefde zie ik terug in haar glinsterende ogen.’

Terugdenkend aan vroeger vertelt hij verder. ‘Ik hield van kleins af aan van toneelstukjes spelen. Regelmatig speelde ik op zondagochtend op mijn slaapkamer verschillende karakters die ik op dat moment bedacht voor mijn

broers en zus. Het was altijd gieren en brullen van het lachen.’

Ondanks de liefde van zijn moeder en de gezelligheid met zijn broers en zus was het thuis niet veilig. Het gezin werd fysiek en mentaal mishandeld door Abbies vader. ‘Wij liepen thuis vierentwintig uur per dag op onze

over de mishandelingen durfde te praten leken de stemmen in mijn hoofd van buiten te komen. Ik had alcohol nodig om de stemmen in mijn hoofd te dimmen.’

Vervolgens neemt Chalgoum een diepe zucht. ‘Het was vroeger een zoektocht. Ik heb nooit vanuit huis geleerd hoe ik de woorden

‘Ik had alcohol nodig om de stemmen in mijn hoofd te dimmen’

tenen. Het werd pas veilig als we buitenshuis waren. Ik was dan bezig met de gedachten: hoe laat is mijn vader thuis? Welke dienst draait hij nu? Ik probeerde thuis te zijn voordat hij thuiskwam, om mij alvast in mijn slaapkamer te verstoppen. Dat was het leven.’

Ook begreep Chalgoum niet waarom niemand uit zijn omgeving ingreep. ‘De fysieke mishandelingen waren op mijn lichaam te zien. Maar niemand van de leerkrachten op school durfde er vragen over te stellen. Misschien dachten ze dat het iets cultureels was en dat het bij ons hoorde. Omdat ik ongezien bleef, ben ik minder van mijzelf gaan houden én dacht ik, als kind, dat ik de mishandelingen wel had verdiend.’

Chalgoum had een masker opgezet dat hij niet kon afzetten. ‘Ik dacht dat als ik mijn verhaal ging vertellen, iedereen mij zou verlaten. Ik ben opgegroeid in een schaamtcultuur. Omdat ik niet

moest geven aan mijn gevoelens. Als kind was ik op zoek naar wie ik ben en waar ik bij pas. Helaas was er geen ruimte voor mijn zelfontwikkeling. Mijn zoektocht werd steeds lastiger, omdat ik mijzelf aan iedere ander ging aanpassen. Voor de buitenwereld was ik later, als jongvolwassene, die knuffelmarokkaan, die docent en die politieke actieveling. Ik deed en was van alles, behalve mijzelf zijn.’

Er valt een korte stilte en Chalgoum begint te huilen. ‘Ik ben bang dat ik net als mijn vader word, omdat ik qua uiterlijk als twee druppels water op hem lijk. Het is zo eng wanneer ik in de spiegel kijk. Ik wil hem graag zijn, maar niet zoals hij is. Omdat ik niet ben opgegroeid met de woorden ‘ik hou van je’ en het niet automatische gaat, moet ik elke dag bewust tegen mijn dochter zeggen dat ik van haar hou. Ik heb namelijk een voorbeeld hoe het niet moet zijn.’

‘Ik ben zo dankbaar dat mijn moeder en mijn zus mij op een cruciaal moment erdoorheen hebben gesleurd. Ze waren er niet fysiek bij, maar ze hebben wel ervoor gezorgd dat ik niet van die touwbrug ben afgesprongen. Hoe gek het ook mag klinken, ik ben dankbaar dat ik vooralsnog voor de liefde, die niet in woorden werd vertaald, heb gekozen’, vertelt Chalgoum. Hij veegt zijn tranen weg.

‘Helaas is het gesprek aangaan met mijn vader nooit gelukt. Ik weet ook niet waarom. Misschien

ereld was ik die knuffelmarokkaan'

ABBIE CHALGOU. FOTO: NIENKE VAN DENDEREN.

‘Helaas is het gesprek aangaan met mijn vader nooit gelukt’

is hij depressief. Of heeft hij ook demonen? Ik heb genoeg pijn gehad, door en voor hem. Dit

omdat het hem niet lukte om liefde aan mij te geven. Nu ik mijn verhaal heb gedeeld met de wereld

kan ik zeggen dat ik het hem min of meer heb vergeven. Ik ben eroverheen. Ik wil mijn pijn in kracht omzetten’, zegt Chalgoum.

Zijn autobiografische verhaal *Ik blijf bij je* (Prometheus, 2021) was een groot succes. Nu is er de theaterproductie. ‘Mijn missie was om de kleine Abbies te bereiken. Inmiddels zijn het ook volwassenen die zich herkennen in mijn verhaal. Ik krijg nog zo vaak via social media berichten binnen van mensen die vertellen te zijn geraakt. Nooit zal ik vergeten dat iemand tegen mij zei: ik heb nog

niet de woorden kunnen vinden om mijn gevoel te vertalen, maar dat doe jij nu voor mij. Zulke reacties geven mij de kracht om mijn verhaal te blijven vertellen. Dit doe ik nu in het theater, waar alles zo puur aanvoelt. Daarmee is het ook ooit begonnen. Het toneelspele in mijn slaapkamer en het moment dat ik mijn pijn heb gedeeld. Dat verbrak de eenzaamheid.’

De solovoorstelling *Ik blijf bij je* van toneelgroep Maastricht is tot en met 26 mei te zien in de Nederlandse theaters. ●

Weemoed naar de Rif

● AHLAM BENALI

In de voorjaarsvakantie vloog ik voor het eerst alleen met mijn kinderen richting het Rifgebergte. Terwijl de vleugels van het vliegtuig de wolken raakten, verlangde ik sterk naar mijn favoriete vijgenboom, met diepe oude boomwortels die kris-kras door de rood gekleurde aarde lopen.

De plek waar de boom staat, brengt mij onbezorgdheid en vertrouwen. Vroeger leerden mijn oma en tante mij dat ik een vijg pas kan plukken als je een melkachtige waslaag op het rijpe fruit ziet. Omdat ik de zelfgeplukte vruchten mocht opeten deed ik extra mijn best om een zachte, donkerpaarse en opengebarsten vijg te vinden. Ook was het een plek waar ik als kind achter de kippen aanrende en op zoek ging naar de scharreleieren. Ofschoon mijn oma er niet meer is, de rivieren zijn opgedroogd, de bergen en heuvels kaal zijn én de grond is uitgeput, is dit een dierbare plek. Een plek die mij altijd laat terugkeren en nieuwsgierig maakt. Waar kom ik vandaan? En waar liggen mijn wortels?

In de jaren zestig kwam mijn opa als arbeidsmigrant naar Nederland. Hij zag migratie als oplossing om aan armoede in de Rif te ontsnappen. Bij aankomst in Venlo werkte mijn grootvader eerst anderhalf jaar in de mijnbouw. Vervolgens vertrok hij naar Den Haag waar hij verschillende banen kreeg, onder andere bij metaalfabrieken en loodgietersbedrijven. Hij dacht dat zijn verblijf tijdelijk zou zijn, maar zijn terugkeer bleef uit. Hij besloot daarna om mijn toen zestienjarige vader uit Marokko te laten overkomen, in het kader van gezinshereniging. En ik werd de eerste kleindochter van de hardwerkende Riffijnse landbouwer die geloofde dat het leven voor zijn kinderen, aan de

BEELD: AHLAM BENALI

‘Ik zal onophoudelijk onderweg zijn tussen twee continenten’

andere kant van de Middellandse Zee, beter zou zijn.

Mijn opa heeft zijn dromen in Marokko opgegeven voor een betere toekomst. Ik ben om die reden dankbaar dat ik ben geboren en getogen in het welvarende Nederland. De kansen die ik hier heb gekregen binnen het onderwijs zijn onbetaalbaar, evenals de goede zorg. Bovendien woon ik in het prachtige Den Haag, een stad waar veel bossen, duinen en parken zijn. Die groene gebieden zor-

gen ervoor dat ik prettig kan leven.

Maar toch blijf ik steeds verlangen naar de Rif, om er op de grond op dunne matrasjes te eten, aan een klein rond tafeltje met een gevulde tajine van scharrelkip, gedroogde pruimen, gebakken amandelen en frietjes. De briesjes die dan zacht langs mij en de geliefde vijgenboom voorbij waaien geven mij een gevoel van ontsnapping aan de hectische wereld. Ik ben eindelijk thuis.

Een bekende vroeg mij laatst of er óók een Nederlands stukje in mijn identiteit zit. Als ik eerlijk ben, heb ik nog geen goed antwoord op deze moeilijke vraag. Zelf denk ik dat ik nooit af zal komen van het beeld dat ik dat kleinkind ben van een arbeidsmigrant. Ook zal ik mijn identiteit altijd moeten verantwoorden in Nederland. Ik ben een trots kind van een Riffijnse platteland. Ik zal onophoudelijk onderweg zijn tussen twee continenten, bezig zijn met thuiskomen.

Prepare for landing klonk er door de luidsprekers aan boord van het vliegtuig. Mijn kinderen waren opgewekt en vreugdevol. Zal opa gelijk hebben en was het verblijf in Nederland misschien tóch tijdelijk? Kunnen zijn Nederlandse achterkleinkinderen ooit nog voorgoed terug keren naar huis om hun diepe oude boomwortels, die kriskras door de rood gekleurde aarde lopen, te omarmen? ●

TINEKE BENNEMA

Journalist en historicus.

In Gaza gelden onze universele waarden niet

Het waren wederom ambtenaren die sluipweggetjes van het kabinet onthulden om onder het gerechtelijk verbod uit te komen op het leveren van wapenonderdelen van F-35 vliegtuigen aan Israël. Het nieuws verhinderde minister van Defensie Kaja Ollongren en Geoffrey van Leeuwen van Buitenlandse Handel niet rustig door te gaan op de ingeslagen weg. Nederland faciliteert nu slechts door 'de levering door andere landen op te laten vangen', aldus dagblad *Trouw*. Het kabinet handelt hiermee mogelijk in strijd met het internationaal recht, maar vindt het belangrijker om zich te laten gelden op het woelige wereldtoneel.

De Franse Nobelprijswinnaar en pacifist Romain Rolland schreef in 1915, na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, een manifest tegen dit alles verslindende monster in Europa; het vergeten *Au-dessus de la Mêlée* (Boven de Aanval). Rolland verwerpt de nog altijd populaire mantra 'noodzakelijkheid kent geen wet'. Hij laat zien dat oorlog aangevuurd wordt door een kleine groep: de regeringsleiders en politici en de elite, bestaand uit religieuze leiders, schrijvers, journalisten en kunstenaars. Hun oorlogsdrang komt voort uit verlangen naar uitoefening van macht om het

eigenbelang veilig te stellen, gekoppeld aan een totaal gebrek aan twijfel over eigen motieven. Onder het mom van verdediging van de eigen, altijd superieure, waarden. Maar wie die tot het hoogste goed uitroept, ondermijnt niet alleen het recht, maar ook de menselijkheid.

In een brief aan Duitse intellectuelen weidt Rolland uit over de bombardementen van het Duitse keizerrijk, zoals op de kathedraal in Reims. Nog voordat ik zijn werk bestudeerde, voor de weerzinwekkende aanval van Hamas tegen Israëlische burgers en de allesvernietigende inval van Israël in Gaza, had ik die kathedraal bezocht. De immense torens, die tot diep in de hemel reiken, zijn prachtig herbouwd. Alleen foto's herinneren nog aan hun vernederende ontopping.

Nu zocht ik in het archief op wat er precies in Reims was gebeurd: in het Algemeen Handelsblad van 23 september 1914 verklaart het Duitse consulaat dat het land er alles aan heeft gedaan de kathedraal te sparen. Maar de aanval 'op de stelling was helaas noodzakelijk' omdat de Fransen deze gebruikten als 'dekking' voor opslag van militair materieel. Met soortgelijke leugens verdedigde het Duitse Rijk een maand eerder de aanval op het neutrale België.

Noodzaak boven wet. Israël gebruikt tegen de Palestijnen

'Met soortgelijke leugens verdedigde het Duitse Rijk de aanval op het neutrale België'

dezelfde false flag-tactieken als in 1914 voor bombardementen. Met als collaborateurs de westerse regeringen, die weigeren de oorlogsmisdaden van de Israëlische bondgenoot af te keuren en het land carte blanche geven met de levering van oorlogsmaterieel. Alsof er in de tussentijd geen ontwikkeling van internationaal recht heeft plaatsgevonden; er geen Verenigde Naties, geen Verklaring van de Rechten van de Mens en geen Internationaal Gerechtshof in het leven zijn geroepen.

Wat ons verschilt van de dieren is onze geest. Onze gezamenlijke menselijke wortels die kennis, kunst en rechtvaardigheid voortbrachten, van alle continenten. Hoe cultureel eigendom ons met elkaar verbindt bleek wel uit de internationale rouw om de bijna verloren Parijse kathedraal Notre Dame. Maar we hebben onze rege-

ring niet gehoord over de verwoesting van de stokoude kerken in Gaza. Over de moord op dichter Rifat Alarier. Over de stelselmatige vernietiging van alle Palestijnse universiteiten in de Gazastrook. Ziet zij niet dat de aanval ook onze kennis treft en uiteindelijk de gezamenlijk geschapen cultuur van de mensheid een dolkstoot toebrengt?

De door de VVD geleide opvolgende kabinetten hebben zich in de binnenlandse politiek vijftien jaar lang bediend van leugens, of het nu ging om Groningen, de Toeslagen-affaire, stikstof of mestderogaties, om het vege lijf te redden. Dat was beschamend en rampzalig. De gevolgen zijn dat het vertrouwen in de overheid zo gedaald is dat extreemrechts het landsbestuur gaat overnemen. Ook internationaal geeft Nederland door zijn halsstarrige houding over de wapenleverantie te kennen dat niemand ons serieus kan nemen als het om recht, rechtvaardigheid en menselijkheid gaat.

Maar Rollands oproep uit het verleden aan burgers en intellectuelen om hun geest te gebruiken om misdaden tegen de menselijkheid te ontmaskeren en een voorhoede van verzet te vormen, vindt gehoor. Het is een aanzwellend koor 'tegen het vieren van macht en het minachten van de zwakken voor de soevereiniteit van de geest en de heilige rechten van het recht'. •

André Hazes in het Turks, dit is

ERSOY DEMIR

De Turks-Nederlandse muzikant Ersoy Demir (49) bereikt met zijn 'Turkse Hazesmuziek' de verbroedering in Nederland die menig verbinder wenst te zien. Dit is integratie die appelleert aan de emotie.

● TAYFUN BALCIK

De eerste zinnen van het nummer *Ik leef m'n eigen leven* van volkszanger André Hazes, wie kent ze niet?

*Ik sluit m'n ogen, en denk na
En alles gaat dan door me heen
Dan zie ik heel m'n leven
Ik heb veel genoten*

Maar ook heel veel gehuild

Komt ie nog een keer, maar dan in het Turks, zoals de 'Turkse Hazes' Ersoy Demir uit Hilversum het nummer zingt:

*Gözlerimi kapatıp daldığım da
Hersey içimden geçiyor
Bütün hayatımı görüyorum
Çok eglendik ama
Cok da agladik*

Dat kan toch helemaal niet?, zullen velen zeggen. Toch weet

Demir het op een authentieke manier over te brengen. Hoe is dat zo gekomen?

'Ik moet eerlijk bekennen, ik hield er eigenlijk niet van om de Turkse Hazes genoemd te worden, maar ik kan het niet ontkennen. Zelfs kleine jongetjes van negen jaar noemen me zo', vertelt hij in een videogesprek met de Kanttekening.

Demir is in Hilversum geboren en voor de liefde naar Arnhem verhuisd, waar hij nu al 22

jaar woont. Zijn ouders komen uit de Turkse stad Kayseri. Hij is een graag geziene gast op concerten en Turkse en Nederlandse (trouw)feesten, waar hij op een gegeven moment ook Nederlandstalige nummers van André Hazes begon te zingen. Met de saz, bij uitstek het instrument van de Turkse folkloremuziek, combineert hij de Turkse volks-traditie met de Nederlandse.

Hoe is dit allemaal begonnen?

'Ik ben op mijn elfde begonnen

muziek die verbindt

‘Vriend, Hazes is de basis’

met muziek, toen ik een saz kreeg. Elk jaar in de vakantie kreeg ik van mijn vader een nieuwe saz, die ik zelf heb leren bespelen. Ik deed alle klassieke zangers na, Orhan baba, Müslüm baba en Ferdi baba. Daar stond ik om bekend. Op een dag liepen we met vrienden door de Beatrix-tunnel in Hilversum en toen zong ik uit het niets het nummer ‘Een beetje verliefd’ van Hazes. Dat galmde echt als een tieler en volgens mijn vrienden klonk het ook nog eens goed. Elke keer als we daar liepen, vroegen die vrienden: ‘Doe Hazes alsjeblieft, doe Hazes.’ Zo is het gegaan.’

En toen?

‘Rond mijn zestiende richtten we een Turkse band op. We werden vaak uitgenodigd op bruiloften en feesten.’

Hoe was de reactie toen je voor het eerst Hazes begon te zingen op een Turks bruiloft? Was daar überhaupt vraag naar?

‘Nee, totaal niet. Mensen keken me in het begin aan van: wat doet die gozer nou? Maar de aanhouder wint. Na een paar bruiloften begonnen mensen eraan te wennen en gingen ze zelfs zingen. Ook omdat er steeds meer mensen zijn die de Nederlandse taal verstaan en met deze nummers opgroeien.’

Hoe is het nu dan?

‘Inmiddels krijg ik steeds meer aanvragen voor bedrijfsfeesten, festivals, bedrijfsopeningen en niet te vergeten het optreden tijdens Koningsdag op het Nederlands consulaat in Istanbul. Elk optreden is bijzonder, omdat ik bij een speciaal moment uit iemands leven mag zingen. Bijvoorbeeld toen ik werd gevraagd om een lied

in te zingen voor een mevrouw die stervende was.’

Vanwaar die drive om twee culturen te verbinden?

‘Ik denk dat het komt doordat ik met veel diversiteit om mij heen ben opgegroeid. Ik had vrienden met diverse achtergronden en we kwamen bij elkaar over de vloer. Nederlanders, Turken, Marokkanen, Surinamers, vrienden die in de Gooische villa's woonden of in het woonwagenkamp. We gingen heel vaak naar Amsterdam. Naar Café Bolle Jan, waar Nederlands werd gezongen.

‘Ik heb me altijd prettig gevoeld in beide werelden en dat is nooit veranderd. Ik hou van Turkse muziek en van Nederlandse muziek. Ik hou van Müslüm baba, maar ook van Hazes. Dat soort volksmuziek pakt mij gewoon. Die diversiteit zie je ook in mijn gezinssamenstelling. Mijn vrouw is Iraanse en onze kinderen groeien op met evenveel diversiteit om hun heen. Ik heb dat altijd als een verrijking ervaren en die open houding heeft mijn gezin ook.’

Waarom specifiek Hazes?

‘Vriend, Hazes is de basis. Hazes is voor mij de enige Nederlandse muzikant die echt binnenkomt. Hij dringt binnen, zoals wij Turken dat zeggen, tot diep in je aderen.’

Is hij echt de enige? En Frans Bauer?

‘Er zijn wel goede zangers, maar ze zijn niet te vergelijken met Hazes. Net zoals wij in Turkije Ibrahim Tatlises (Turks-Koerdische zanger, red.) hebben. Iedere Turk die vroeger met de auto naar Turkije reed, kreeg het vakantiegevoel pas echt

als Mavi Mavi werd afgespeeld. De versie van Ibrahim Tatlises, niet die van een andere zanger. Alleen hij dringt echt door tot de ziel van Turken. En dat is in Nederland met Hazes precies hetzelfde.’

Wat je doet met die liedjes, vertalen en dan zingen in het Turks of Nederlands, dat kan eigenlijk alleen als je thuis voelt in beide talen, toch?

‘Dat klopt. De Nederlandse taal heb ik geleerd op school en in omgang met vrienden. En de Turkse taal houd ik levend met Turkse liedjes en Turkse vrienden. Beide zijn mij evenveel waard.’

Ergens ben je dus bezig met integratie.

‘Ik zou het geen integratie noemen, omdat je bij integratie een deel van jezelf wegstopt en je aan de norm aanpast. Dat heb ik nooit gedaan en volgens mij is het ook niet gezond om dat te doen. Vaak zeggen Turken dat hun innerlijke gevoelens alleen door Turkse muziek wordt geroerd. Dat ze geen Nederlandse woorden kennen om daar uiting aan te geven. Ik wil laten zien dat dat kan, maar je moet er wel voor openstaan. De laatste tijd doe ik ook aan ondertiteling. Dus als ik een Turks nummer naar het Nederlands heb

‘Muziek is emotie. Het gaat direct naar je hart als je het goed doet’

‘Soms krijg ik verzoekjes om bepaalde Turkse nummers te vertalen waar zulke cultuurspecifieke woorden in zitten dat ze haast niet te vertalen zijn. En ik ben een muzikant, geen grappenmaker. Ik wil dat mensen via mijn muziek in een andere wereld kunnen stappen. Zoals ik dat doe wanneer ik luister naar muziek in andere talen.’

Maar soms klinkt het dus niet?

‘Ja, dan moet je het klinkend maken. Dat is mijn missie, maar zeker geen makkelijke missie. Met één woord of zin kan ik soms dagen worstelen. Het is ook echt mijn passie, mijn hobby en mijn werk! Ik luister, ik denk, ik schrijf het op, probeer het steeds. Je moet ook goed luisteren. Kan ik iets met dit nummer, kan ik hier iets van maken? Het hoeft niet een woordelijke vertaling te zijn, als het maar wel dezelfde strekking heeft.’

vertaald, doe ik er een Turkse ondertiteling bij. En andersom. Dat helpt om de nummers beter te begrijpen.’

Misschien beter dan al die verplichte taalcursussen van de gemeente.

‘Ik ken zoveel mensen die een taal hebben geleerd door muziek of door series. Dat kan dus wel. Maar het mooiste is dat dit ook verbindend werkt.’

Verbroedering.

‘Precies, dat is mijn missie. Eerlijk waar, er is zoveel narigheid, agressie en frustratie in de wereld. Het is het allemaal niet waard. Ik denk dat muziek een middel is om tot elkaar te komen. Net als kunst en eten. Muziek is emotie. Het gaat direct naar je hart als je het goed doet. Nederlanders leren over de Turkse muziekcultuur en Turken leren over de Nederlandse muziek. Wat wil je nog meer?’ ●

Mouna Laroussi: 'Thuis was ik de

Theatermaker Mouna Laroussi gaat in de voorstelling *Waanzien* met humor de polarisatie te lijf. 'Bruggen bouwen en verbinding zoeken zit echt in onze familie.'

● SHAWINTALA BANWARIE

De verbijstering en pret in het publiek zijn voelbaar op het moment dat een tuinier met een zware stem het podium oploopt en uitlegt hoe je Afrikaantjes moet kweken. 'Willem we meer of minder Afrikaantjes?', vraagt het door Mouna Laroussi gespeelde type. De bezoekers barsten in lachen uit. Even later krijgen we een tafereel te zien waarin het gezellige alter ego van Laroussi, de Marokkaans-Nederlandse Fatima, vertelt over haar dementerende vader.

In haar derde solovoortstelling *Waanzien*, die vol zit met humor en zwierige dansbewegingen, wil theatermaker Laroussi het publiek laten nadenken over maatschappelijke thema's. 'Ik houd ervan om vraagstukken vanuit meerdere perspectieven te bekijken en om mensen een spiegel voor te houden', vertelt ze. 'Ik ben geen theatermaker die zal zeggen: dit is het probleem.' Al de verschillende personages in haar voorstelling zorgen ervoor dat de kijker zich met tenminste één kan identificeren.

De 42-jarige Laroussi is cabaretier, theatermaker, choreografe en danseres. Ze groeide op in Gouda en heeft drie zussen. Tijdens haar jeugd kwam ze erachter dat choreografie en dans haar passies waren. Toen haar zusje Hind – bekend van het tv-programma *Idols* – aan haar vroeg om haar shows te organiseren kon Laroussi van haar talent een fulltime baan maken. Drie jaar later zette zij de stap om zelf theaterproducties te maken.

'Vanwege mijn Nederlandse en Marokkaanse achtergrond kreeg ik vaak te horen dat ik een halfbloedje ben'

Droomde je als kind al van het podium?

'Ik wist als kind niet wat ik later wilde worden. Ik vond het leuk om thuis creatief te zijn. Met mijn cassettebandjes maakte ik eigen radioprogramma's. Het leukste vond ik om reclames na te doen met stemmetjes. In groep 8 van de basisschool hield ik ervan om karaoke te doen. Ik speelde toen type-tjes van de zanger Koos Alberts en zong met een zelfbedachte rondborstige Amsterdamse Annie zijn liedjes. Ik wist nog niet dat ik theatermaker wilde worden, maar thuis was ik toch wel de grappenmaker.'

'De filmpjes die ik zag van Michael Jackson hebben mij geïnspireerd om te gaan dansen: zijn bewegingsstijl, zijn manier zingen en performance voor duizenden mensen, dat vond ik altijd geweldig. Hij straalde heel veel kracht uit. Een mooie mix, zoals nergens anders is te zien. Toen ik later met zangeres Hind optrad, realiseerde ik mij wel dat de danswereld een harde wereld is. Het is keihard werken. Toch mis ik nu soms wel dat je met een dansgroep op een podium staat, waarbij je samen ademt en samen één beweging bent.'

Hoe was het om met twee culturen op te groeien?

'Tot en met de basisschool heb ik

me als een kameleon voortbewogen tussen de Marokkaanse en Nederlandse cultuur. Op de middelbare school vond ik dit wat moeilijker, omdat mensen op school mij gingen vragen: Wat ben je nou? Marokkaans of Nederlands? Kies een kant. En op die leeftijd ben je al bezig met je eigen identiteit te ontwikkelen. Dan is het lastig, wanneer je altijd de twee kanten omarmd hebt, dat je onder druk van de omgeving opeens een kant moet kiezen.'

'Vanwege mijn Nederlandse en Marokkaanse achtergrond kreeg ik vaak te horen dat ik een halfbloedje ben. Ik heb een hekel aan deze term, want het klinkt alsof je het over twee halve delen hebt. En dan zeg je eigenlijk dat je niet helemaal compleet bent. Alsof het ene bloed superieur is aan het andere. Ik heb hier ook een scène over gemaakt in mijn voorstelling *Waanzien*. Het doet wat met je als kind, wanneer je dat telkens te horen krijgt.'

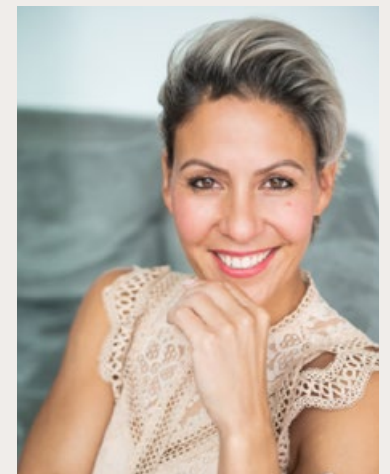
'Tegen mijn eigen kinderen, die ook worstelen met de vraag of ze meer Marokkaans of Nederlands zijn, leer ik dat ze zich helemaal niet hoeven te verantwoorden. En als ze wel iets willen zeggen, leer ik hen dat ze Nederlands, Marokkaans, Tunesisch en Frans zijn. Ze zijn veel. Kinderen zijn niet met dit soort ingewikkelde vragen bezig tot ze

met de blik van anderen worden geconfronteerd. Dan krijgen ze een stempeltje opgeplakt. Vragen als: Ben je moslim? Is dat haram? Op de basisschool houden ze daar geen rekening mee. Leraren en ouders zien deze onderlinge *struggles* niet.'

In de voorstelling *Waanzien* is migratie een thema dat vaak terugkomt. Is dat een bewuste keuze?

'Het vluchtelingen- en migratiedebat gaat mij echt aan het hart. Ik kan er wel een hele voorstelling over maken, er bestaan zoveel onwaarheden over vluchtelingen en asielzoekers. In een scène speel ik Maria Louise Aphia van den Berg, een professor Diversiteit, die getrouwd is met een Ghanees. Zij ontkracht mythes over migratie, bijvoorbeeld dat we worden 'overspoeld' door migranten. Het probleem is dat de media alleen cijfers laten zien als de migratiestroom toeneemt, maar niet wanneer die afneemt. Dus al die feiten drop ik in die scène. Migranten zijn geen banenpikkers. Werkgevers smeken om de komst van migranten om al het werk gedaan te krijgen. Of ik vertel dat de multiculturele samenleving al héél lang bestaat, namelijk al sinds de Middeleeuwen.'

'De politiek roept veel onwaarheden over asielzoekers, veel journalisten nemen die klakke loos over. En dan gaan mensen die ook

MOUNA LAROSSI. FOTO: RUUD POS

grappenmaker'

MOUNA LAROUISSI. FOTO: RICHARD BEUKELAAR.

MOUNA LAROUISSI. FOTO: RICHARD BEUKELAAR.

geloven. Denk aan minister Dilan Yesilgöz van Justitie, die beweerde dat duizenden vluchtelingen hier nareis-op-nareis naartoe komen. Dat blijkt uit onderzoek een mythe te zijn. Ik vind de term gelukszoeker ook zo'n vreselijke term. Als je blanco naar dit woord kijkt dan klinkt het eigenlijk heel poëtisch: iemand die op zoek is naar geluk, een nieuwe liefde, een nieuw begin. Maar deze term wordt in één adem genoemd met andere woorden zoals banenpikker en woningnood. Ik wil met mijn theater en dans eigenlijk de menselijkheid in het debat terugbrengen.'

Wat gaat er mis in Nederland?

'De polarisatie in het land is extremer geworden. Ik heb moeite met de dubbele standaarden. Die lijken alleen maar zichtbaarder te worden. Neem de behandeling van vluchtelingen. Er is een heel groot verschil tussen de opvang van Oekraïners en bijvoorbeeld Syriërs. Waarom krijgt niet iedereen gelijke kansen? Alleen omdat de één meer op ons lijkt dan de ander? Ik vind dit heftig.

'Deze dubbele standaard zie je nu ook terug in de oorlog tegen de Palestijnen in Gaza. Nederland en de Europese Unie staan pal achter de Oekraïners, maar als het gaat om de Palestijnen dan gebeurt er niks.

'De verkiezingswinst van Wilders komt ook doordat de politiek

'Als mensen in hun eigen bubbel blijven, verandert er niets'

er best een zootje van heeft gemaakt. Kijk bijvoorbeeld naar de woningnood. Er zijn ouders met volwassen kinderen die nog thuis wonen omdat ze geen woning kunnen vinden. Als er dan iemand komt en die zegt 'eigen volk eerst' dan stemmen veel mensen op hem.'

Hoe zorg jij voor hoop en verbinding?

'Er zijn heel veel mensen die nog steeds hoop hebben en zich inzetten voor verbinding. Ik doe dat ook met mijn werk in het theater. Als theatermaker uit twee culturen kan ik makkelijker zien waar het schuurt en waar het samenkomt. En ja, als mensen in hun eigen bubbel blijven leven dan verandert er niets.'

'Ik probeer ook actuele onderwerpen te schetsen die in migrantengemeenschappen spelen. Bijvoorbeeld het gebrek aan cultuursensitieve zorg. Ik neem de

kern van waar het wringt en bedenk daar de grappen bij. Ik ben ook trots op deze combinatie, waarin ik serieuze thema's aansnijdt en gebruik maak van dans en humor. Dan voel ik echt de engagement met mijn publiek. Ze herkennen veel onderwerpen en voelen zich ook erkend.

In mijn vorige show *Fatima* zat een scène over een Marokkaanse vrouw die op jonge leeftijd naar Nederland gehaald werd door haar man. Ze had niemand en vond het hier vreselijk. Nu haar man gepensioneerd is heeft hij heimwee naar Marokko en wil hij terug. Maar hij zit nu vast in Nederland omdat zijn vrouw niet meer weg wil vanwege hun kinderen en kleinkinderen hier. Dit werd een heel mooie en emotionele scène waardoor na afloop er mensen naar me toeliepen en zeiden: 'Zo heb ik het eigenlijk nooit bekeken. Ik zei altijd: 'nou dan gaan Marokkanen toch terug naar hun eigen land?''

Rolmodel

'Mijn vader! Hij heeft onlangs een lintje gekregen en is officier in de Orde van Oranje-Nassau geworden. Daar ben ik heel trots op. Hij heeft jarenlang bemiddeld op het gebied van handelsrelaties tussen Marokko en Nederland. Ik heb altijd bewondering gehad voor zijn doorzettingsvermogen. Bruggen bouwen en verbinding zoeken zit echt in onze familie. En later dacht ik; oh ja, dat doe ik eigenlijk ook met mijn werk. Mijn ouders hebben mij ook altijd gestimuleerd om mijn eigen kansen te creëren.'

Ultiem geluksmoment

'Dat is wanneer ik met mijn gezin op een eiland ver weg zit. Ik zeg altijd dat mijn man en ik werken om te kunnen reizen! We zijn gek op de Malediven. Het is een heel mooie moslimgemeenschap daar. Hoe de mensen daar met de natuur omgaan ook. Lekker duiken en snorkelen.'

Bombastisch of bescheiden?

'Ik zou zeggen een bombastische entree. Dus echt á la Michael Jackson uit het plafond springen. Ik houd van shows. En ik houd van groot. Ik droom er ook van om ooit met een groot orkest op het podium te staan en met muzikanten. Maar de allergrootste les is dat als je één op één met het publiek je kwetsbaar en intiem opstelt dan heb je al snel een band. Dan gaat er iets moois open.' •

Aan de iftar-tafel verdwijnen vooroordelen

Via platform Kunst van het Samenleven kun je een iftar bijwonen bij een moslimfamilie. Marieke schoof voor de Kanttekening aan bij Rabiye Guzel en haar gezin in Zaandam. 'We willen een groot divers netwerk opbouwen in de buurt.'

● MARIEKE LUCAS

Rabiye: 'We stellen ons huis al een paar jaar open tijdens de ramadan. We hebben heel veel gasten mogen ontvangen. De meeste bezoekers kwamen voor het eerst bij moslims thuis. Je woont al zo lang in Nederland. Ik vind het eigenlijk bizar dat zo weinig mensen bij elkaar op bezoek komen. Vorige week bijvoorbeeld hadden we een leerkracht op bezoek van vierentwintig jaar. Ze had tijdens haar hbo-studie wel klasgenoten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond, maar ze was niet eerder uitgenodigd voor een iftar-maaltijd. Door met ons in gesprek te gaan en samen te eten, leren we elkaar beter kennen. Als we ons meer in elkaars cultuur verdiepen, verdwijnen de vooroordelen over de ander met een ander geloof of van een andere cultuur. Wij willen graag een groot divers netwerk opbouwen in de buurt. Aan dit initiatief doen we graag aan mee. Zo kun je meer én beter samenleven met elkaar.'

'Mijn man en ik zijn ook de initiatiefnemers van een leesprogramma bij ons in het buurthuis. We komen ongeveer een keer in de twee maanden bij elkaar. Laatst hebben we daar een iftar gehouden. Het is een diverse groep met mensen uit verschillende culturen. Ieder neemt zijn of haar eigen boek mee vanuit huis. In de leesgroep

vertel je wat je gelezen hebt en kun je tips uitwisselen. We lenen de boeken ook aan elkaar uit. Na het lezen eten we gezamenlijk. Met kerst hebben we een kerstdiner georganiseerd. We hebben een leuke flyer gemaakt en verstuurd naar de mensen. Heel veel deelnemers werden er emotioneel van. Voor het eerst geeft een moslimgemeenschap ons een kerstdiner, was de reactie. Jullie vieren zelf geen kerst, zeiden ze, maar hebben het wel voor ons zo speciaal georganiseerd. Dat vonden ze geweldig.'

'We stellen ons huis al een paar jaar open tijdens de ramadan'

En hoe verging het mij, Marieke?

Om zeven uur 's avonds word ik met open armen ontvangen door een gezin dat heel duidelijk de kunst van het samenleven heeft omarmd. Zodra de voordeur is geopend staat er een stralende familie mij op te wachten in het kleine halletje. Ik krijg een vriendelijke hand toegestoken en word hartelijk welkom geheten. Elk gezinlid heeft een warme lach.

Voordat we gaan eten wordt er gebeden. De tafel is prachtig gedekt. Verschillende gerechten worden opgediend.

TURKSE MANTI MET YOGHURT VAN RABIYE.
BEELD: MARIEKE LUCAS

Turkse thee

Rabiye: 'Mijn oma komt uit het dorp Kaman. Dat ligt in de mooie provincie Kirsehir in Turkije. Elk jaar komt mijn oma op bezoek in Nederland. Ze vertelt dan ons haar verhaal over de Turkse thee.

'Mijn oma is van mening dat we tegenwoordig te veel verwend zijn en weinig dankbaar in het leven staan. We hebben veel meer dan zij vroeger ooit heeft gehad. Maar beseffen we dat wel? Toen ze net getrouwd was, woonde ze bij haar schoonfamilie in huis. In die tijd waren thee en suiker schaars en daarom heel duur. De schoonmoeder van mijn oma had een speciale kist waarin de thee en de suiker werden bewaard. Die kist ging op slot en de sleutel bewaarde ze goed. Mijn oma had in die tijd geen toegang tot die kist en dat vond ze niet leuk. Zo heeft ze jaren geleefd. Op een dag ging mijn opa in Nederland werken en kregen ze het een beetje beter. Ondanks dat het gezin erop vooruitging had mijn oma nog steeds geen toegang tot de kostbare kist met Turkse thee en suiker. Haar schoonmoeder was bang voor slechtere tijden.'

'Als je tijdens ramadan thee drinkt, is dat extra speciaal. Het is goed voor je lichaam als je daarnaast bijvoorbeeld veel (vlees) eet. Turkse thee moet zeker twintig minuten trekken, zodat de juiste smaak naar boven komt. Als je samen met anderen thee drinkt dan smaakt het nog beter.'

TZADE KEBAB, KLAARGEMAAKT DOOR RABIYE.
BEELD: MARIEKE LUCAS

Zade kebab van Rabiye

Rabiye: 'In de Ottomaanse tijd gebruikten ze veel vlees en aubergines. In Turkije zijn er veel verschillende gerechten met kebab. Eigenlijk houd ik niet zo van aubergines, maar met gehakt vind ik het heerlijk. Lekker, met aardappelen erbij. De aubergines moeten niet te droog worden.'

Ingrediënten:

600 gram gehakt
5 eetlepels olijfolie
1 ui
2 groene paprika's
1 rode paprika
3 teentjes knoflook
1 tomaat
1 eetlepel zout
1 theelepel zwarte peper
1 theelepel rode peper
4 grote aubergines
gerasppte kaas

Bechamelsaus:

1 eetlepel boter
1 eetlepel bloem
1 beker melk

Afiyet olsun, eet smakelijk! ●

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

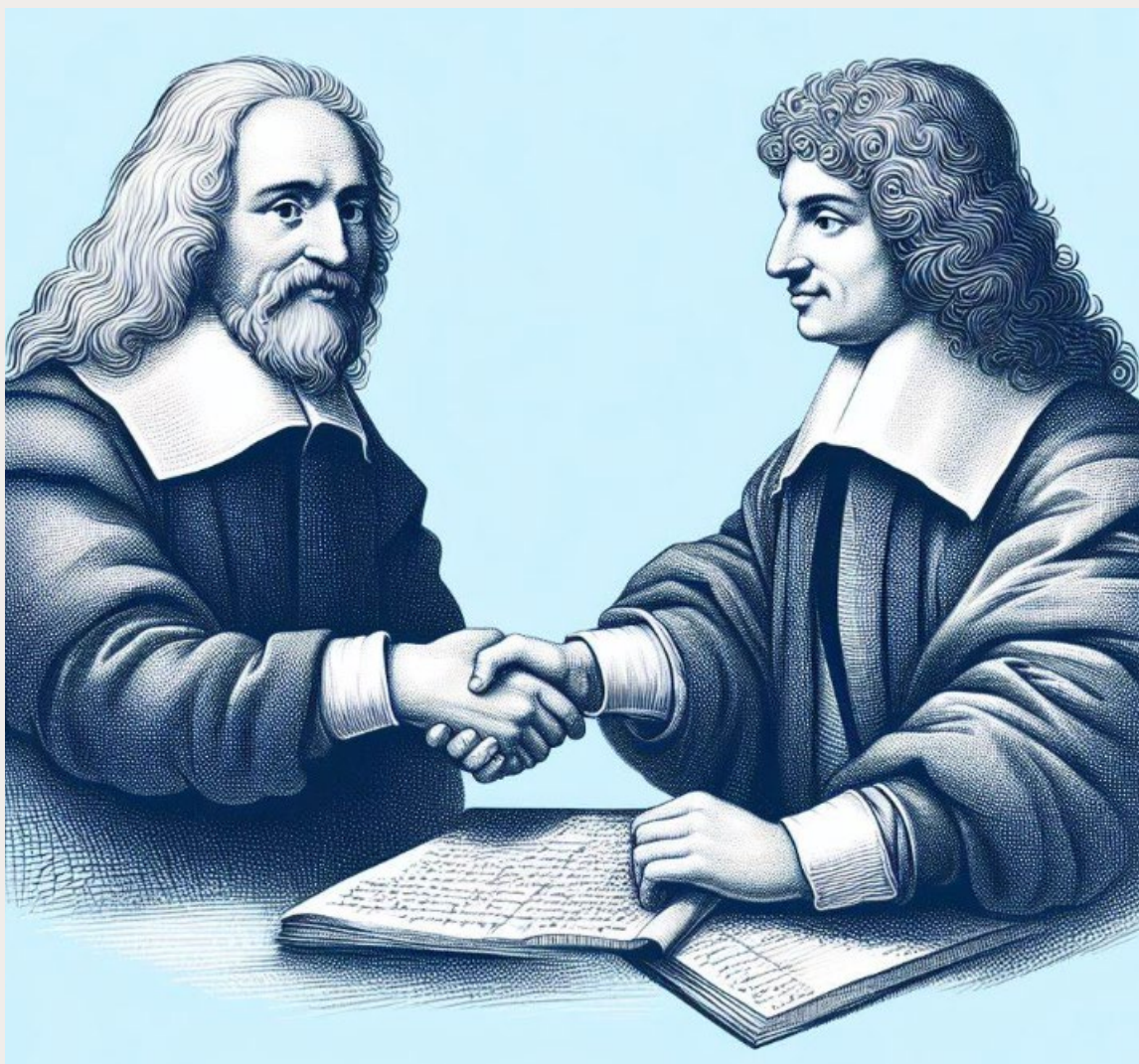
Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

Erasmus en Spinoza gaan over res

Hoogleraar Ronald van Raak schreef een boek over de wijsgerige ideeën van Erasmus en Spinoza. Zij leefden net als wij in tijden van grote polarisatie.

ERASMUS EN SPINOZA. BEELD: A.I./DE KANTTEKENING

● MARISKA JANSEN

Het zijn de grote namen, de Rotterdammer Erasmus en de Amsterdamse Spinoza – beroemd om hun vooruitstre-

vende ideeën over vrijheid en tolerantie. Maar die verering is pas van recente tijden. Lange tijd werden de twee filosofen zelfs gehaat, vertelt Ronald van Raak, filosoof en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit. In zijn boek *Spelen met waarden, betalen met gedachten* laat hij zien wie die twee mannen waren en hoe relevant hun denken nog is voor onze tijd.

Wanneer leefden Erasmus en Spinoza?

‘Desiderius Erasmus schreef in de zestiende eeuw. Dat was een tijd van religieuze tegenstellingen en polarisatie. In 1517 begon Maarten Luther zijn strijd tegen misstanden in de kerk. Het gaf de aanzet tot de Reformatie, waar het protestantisme uit ontstond.’

‘Benedictus de Spinoza werd zo’n honderdvijftig jaar later

geboren in de zeventiende eeuw, de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Ook een tijd van religieuze en politieke spanningen. In het zogeheten Rampjaar 1672, waarin de republiek van alle kanten werd aangevallen, zijn de gebroeders De Witt in Den Haag na een volksgericht gedood. De moord emotioneerde Spinoza zeer. Hij wilde de straat opgaan met een bord *ultimi barbarorum* (ergsten der barbaren), maar gelukkig voorkwam zijn huisbaas deze actie door hem op te sluiten. Waarschijnlijk zou hij deze daad niet hebben overleefd.’

Wat was hun culturele achtergrond?

‘Erasmus was de bastaardzoon van een katholieke priester. Hij werd waarschijnlijk in 1469 geboren in Rotterdam, maar was eigenlijk altijd op reis door Europa. Hij wilde zich nergens vestigen. Hij stierf in 1536 in Bazel in Zwitserland.

‘Spinoza (1632-1677) kwam uit de Sefardisch-Joodse gemeenschap uit Amsterdam. Zijn vader was vanuit Portugal naar de Nederlanden gevlucht. We zouden het tegenwoordig een migratieachtergrond noemen.’

Hoe keken zij naar religie?

‘Erasmus was een katholieke priester, net als zijn vader, maar tegelijkertijd ook een groot criticus van de katholieke kerk. Hij vond dat geestelijken moesten leven volgens de moraal die ze predikten. Dat maakte hem geliefd bij de protestanten die de katholieke geestelijken bekritiseerden. Maar Erasmus moest ook niets van protestanten hebben. Hij vond hun geloofsleer net zo benepen. Hij voelde zich bij geen enkel dogmatisch geloof thuis.

‘Een van zijn werken was de vertaling van het Nieuwe Testament. Wat Erasmus heel belangrijk vond, is dat de interpretatie

pect voor andermans opvattingen

‘Erasmus vond dat de Bijbel weliswaar het woord van God was maar ook mensenwerk’

van de Bijbel niet meer alleen was voorbehouden aan priesters en theologen. Hij wilde dat mensen zelf de Bijbel gingen lezen en over Bijbelteksten nadachten. Hij haalde eigenlijk het Woord van God uit handen van de kerk en legde het neer in het publieke debat. Er moest discussie over mogelijk zijn. Hij vond dat de Bijbel weliswaar het woord van God was maar ook mensenwerk. De verhalen waren door geestelijken door de eeuwen heen gekopieerd en daarbij waren allerlei fouten ingeslopen.

‘Spinoza ging een stap verder. Hij had radicale filosofische ideeën. Hij had niet alleen kritiek op het Joodse geloof, maar op alle kerken van zijn tijd. Hij schreef de *Ethica*, een filosofisch

boek dat begint en eindigt met God, maar deze vormde de basis voor een rationele filosofie, als een alternatief voor het religieuze denken. Om God te aanbidden had je geen priesters of kerken nodig. Je kon God ook niet om gunsten vragen of via rituelen bij Hem in een goed blaadje komen. Nee, om God te eren moest je nadenken, kennis hebben en snappen wat jouw relatie is tot andere mensen en tot de rest van de wereld.’

Dat moet wel tot commotie hebben geleid.

‘Erasmus kreeg grote problemen toen hij in 1509 *Lof der Zotheid* schreef, zijn beroemdste boek, omdat hij hierin de dwaasheden van de mensen liet zien. Dat leidde tot veel ophef. Spinoza werd vanwege zijn ideeën verbannen uit zijn Joodse gemeenschap, maar ook daarbuiten was hij niet geliefd. Wat hij publiceerde werd direct verboden. Zijn belangrijkste boek, de *Ethica*, durfde hij niet te uit te geven – dat gebeurde pas na zijn dood. Eeuwenlang is Spinoza in ons land vanuit religieuze hoek diep gehaat.’

Waar kwam die haat tegen Spinoza vandaan?

‘Ze zagen zijn ideeën als een aanval op hun geloofsovertuiging. Hij redeneerde op een abstracte, rationalistische wijze, helemaal in lijn met de wetenschap van zijn tijd. Dat werd gezien als een grote

bedreiging. Daarbij kwam dat zijn denken niet alleen een kritiek was op het religieuze denken, maar ook een alternatief bood. Je kon met de filosofie van Spinoza in de hand God eren, zonder dat je jezelf hoefde te verbinden aan een geloofsgemeenschap.’

Spinoza en Erasmus waren dus fervente voorstanders van de vrijheid van geloof en meningsuiting.

‘Ja, maar er waren ook verschillen. Erasmus was zeer gelovig, maar vond ook dat je je moest inleven in het perspectief van een ander. Nadenken over waarom andere mensen dachten zoals ze dachten. Erasmus wilde dat kritiek doordacht was, niet gericht op de persoon, maar op de waarden die de persoon vertegenwoordigde. En de persoon die kritiek te verduren kreeg moest beseffen dat die kritiek niet tegen hem persoonlijk was gericht maar tegen zijn denkbeelden.’

‘Voor Spinoza gold dat hij als één van de eersten pleitte voor de vrijheid van meningsuiting. Maar dat bedoelde hij wel anders dan nu. Voor ons is vrijheid van meningsuiting soms een vrijbrief om alles te zeggen en mensen te beledigen. Spinoza zag dat anders. Hij zei: vrijheid van meningsuiting is belangrijk, niet omdat jij het recht hebt om alles te zeggen, maar omdat je de plicht hebt om een ander te begrijpen.’

Dus hij wilde eigenlijk een soort verplichte dialoog?

‘Hij deed een beroep op wederkerigheid en zag vrijheid als een investering in de maatschappij. Je kunt vrijheid niet opeisen, je moet het eerst aan een ander gunnen.

‘Dat geldt ook voor tolerantie. Veel mensen willen tegenwoordig graag zichzelf zijn, hun eigen identiteit uiten. Erasmus en Spinoza vonden dat dat alleen kan als je ook eerst interesse hebt in

een ander. Als je in een vrije samenleving wilt leven, zul je altijd ook respect en interesse moeten hebben in de opvattingen van een ander. Dan zie je waarin je verschilt, maar ook welke waarden je met elkaar deelt. En die gedeelde waarden hebben we nodig om te kunnen samenleven.’

Wat kunnen we vandaag de dag met de ideeën van Erasmus en Spinoza?

‘Ze leefden ook in een tijd van grote polarisatie, net als wij, waarbij de emoties hoog konden oplopen. Erasmus vond dat je discussies met anderen niet uit de weg moest gaan. Hij maakte gebruik van de nieuwe media die opkwam, de drukpers, en probeerde te leven van zijn pen. Hij wilde zijn lezers leren schrijven en denken. Dat deed je, vond Erasmus, altijd met humor en zelfkritiek.

‘Hij wilde zijn lezers leren dat een tekst niet perse een waarheid is die je moest bevechten, maar een uitnodiging om in discussie te gaan. Door een tekst te lezen, leer je het perspectief van een ander kennen. En doordat je ziet hoe een ander denkt, leer je ook dat jij zelf een bepaald perspectief en vooroordelen hebt. Dat is het spelen met waarden uit de titel van mijn boek.

‘*Betalen met gedachten* slaat vooral op Spinoza, die liet zien dat vrijheid en tolerantie ook inhouden dat je bereid bent om na te denken en kennis op te doen. Vrijheid is voor hem niet alleen een recht, om te mogen doen en laten wat je zou willen, maar vooral een plicht om te begrijpen wat anderen beweegt en in harmonie met elkaar te leven. Dat lijkt me nog altijd relevant.’ ●

Ronald van Raak, *Spelen met waarden, betalen met gedachten – Erasmus, Spinoza en dat wat ons bindt*, Boom uitgevers, 144 blz., € 22,90.

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introduc e per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

